

Läroböckers förmedling av politiskt deltagande

En kvalitativ textanalys om förmedlingen av politiskt deltagande i fyra läroböcker för samhällskunskap 1a1 och 1b i den svenska gymnasieskolan

The depiction of political participation in textbooks

A qualitative textual analysis of the depiction of political participation in four textbooks for social studies 1a1 and 1b in the Swedish upper secondary school

Emil Björklund

Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper

Samhällskunskap

Examensarbete 15 hp

Handledare: Anders Broman

Examinator: Kenneth Sandelin

2014-01-17

Abstract

This paper is examining the textbooks adapted for the basic courses in social studies in Swedish upper secondary school, in order to examine the descriptions of political participation. The aim is to investigate if the textbooks encourage political participation. Additional aims are to investigate whether the textbooks focus on some form of political participation, and if there is any difference between the textbooks for the practical and the theoretical programs. Previous research and theory generated in an analytical model. The analytical model contains four fields: *parliamentary collective political participation*, *parliamentary individual political participation*, *non-parliamentary collective political participation* and *individual non-parliamentary participation*. Based on the four fields, a qualitative content-analysis has been conducted. The textbooks, two for the practical program and two for the theoretical program, have subsequently been analyzed separately and finally compared. The result shows that the textbooks largely encourage political participation. Further results show that the textbooks have a collective and parliamentary focus on political participation. Additionally, the analysis showed that the textbooks for the practical programs presented a more nuanced view of political participation than the textbooks on the theoretical programs did. However, the result was that all the textbooks presented a relatively narrow view on political participation.

Keywords: Textbooks, course materials, political participation, social studies, content analysis, Swedish upper secondary school.

Sammanfattning

Den här uppsatsen studerar läroböcker anpassade för gymnasieskolans grundkurser i samhällskunskap för att undersöka läroböckernas beskrivning av politiskt deltagande. Syftet är att undersöka om läroböckerna uppmuntrar till politiskt deltagande. Ytterligare syften är att undersöka om läroböckerna fokuserar på någon form av det politiska deltagandet samt om det finns någon skillnad mellan läroböckerna för de praktiska- respektive de teoretiska programmen. Utifrån tidigare forskning och teori skapades ett analyschema. Analyschemat innehåller fyra fält: *parlamentariskt kollektivt politiskt deltagande*, *parlamentariskt individuellt politiskt deltagande*, *utomparlamentariskt kollektivt politiskt deltagande* samt *individuellt utomparlamentariskt deltagande*. Med hjälp av de fyra fälten har en kvalitativ innehållsanalys genomförts. Läroböckerna, två för det praktiska programmet och två för det teoretiska programmet, har därefter analyserats var för sig och slutligen jämförts. Resultatet visar att läroböckerna i stor utsträckning uppmuntrar till politiskt deltagande. Ytterligare resultat visar att läroböckerna har ett kollektivt och parlamentariskt fokus på politiskt deltagande. Dessutom visade analysen att läroböckerna för de praktiska programmen presenterade en mer nyanserad bild av politiskt deltagande än vad läroböckerna på de teoretiska programmen gjorde. Dock var resultatet att samtliga läroböckerna presenterade en relativt ensidig bild av politiskt deltagande.

Nyckelord: Läroböcker, läromedel, politiskt deltagande, samhällskunskap, innehållsanalys, Gymnasieskolan.

1. Inledning	2
1.1 Syfte	4
1.2 Frågeställningar	4
1.3 Konkretisering av frågeställningar	4
2. Bakgrund	6
2.1 Tidigare forskning - läromedel	6
2.2 Tidigare forskning - politiskt deltagande	9
2.3 Kursplan	11
2.4 Uppsatsens relation till tidigare forskning	12
3. Teori	14
3.1 Politiskt deltagande	14
3.2 Kollektivt och individuellt politiskt deltagande	16
3.3 Parlamentariskt och utomparlamentariskt deltagande	17
3.4 Analysstruktur	20
4. Metod	22
4.1 Kvalitativ textanalys	22
4.2 Urval och avgränsningar	23
4.3 Validitet och reliabilitet	24
5. Resultat	25
5.1 Arena 50p	25
5.2 Jobba med samhälle	30
5.3 Kompass till samhällskunskap 100	34
5.4 Z-konkret samhällskunskap kurs 1b	39
5.5 Slutsatser	43
6. Diskussion	47
6.1 Vidare forskning	50
Referenser	51

1. Inledning

”Demokrati är inte så viktigt för dagens unga svenskar”. Denna rubrik inledde en artikel på DN-debatt sommaren 2011. Docenten Staffan I Lindberg, forskningsledare för World Values Survey, hade analyserat resultaten av svaren från svenska ungdomar i studien. Resultatet var enligt honom skrämmande; 26 procent av 18- till 29-åringarna ansåg att det vore bra om Sverige styrdes av en stark ledare, nästan 23 procent ansåg att det inte var viktigt att leva i en demokrati¹. Dessutom var 21 procent av 18- till 29-åringarna beredda att lägga sin röst på ett visst parti för en mindre summa pengar. Lindberg frågade sig därefter vilken syn på demokratin som utbildas i skolan (Lindberg, 2011). Lindberg har rätt i sin fråga kring att skolan har ett stort ansvar, då det i läroplanen för gymnasiet går det att läsa att:

Huvuduppgiften för gymnasieskolan är att förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att eleverna ska tillägna sig och utveckla kunskaper. Utbildningen ska främja elevernas utveckling till ansvars-kännande människor, som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet. Den ska bidra till elevernas allsidiga utveckling (Skolverket, 2011, s. 6)

Citatet gäller för hela gymnasieskolan, oavsett program. En av skolans allra viktigaste uppgifter är alltså att hjälpa eleverna att utvecklas till aktiva framtida samhällsmedborgare som är beredda att delta på flera olika sätt. Vad innebär då att utveckla kunskaper, aktivt delta i yrkes- och samhällslivet samt utvecklas allsidigt? En synvinkel är att skolan ska hjälpa eleverna genom att skapa kunskaper och förmågor, så att eleverna ska kunna delta demokratiskt och politiskt i samhället, samtidigt som eleverna får en kunskapsteoretisk utbildning.

I och med att det avsnitt som tidigare citerades ur läroplanen är en huvuduppgift för skolan, så ska detta gälla för alla elever, något som skolan har svårt att leva upp till. I den senaste ICCS²-undersökningen går det att se att det finns ett samband mellan föräldrarnas utbildningsbakgrund och elevernas upplevda framtida politiska deltagande. De vars föräldrar är högutbildade är mer positiva till valdeltagande och politiskt deltagande i framtiden, dessutom visar undersökningen att elever med svensk bakgrund är mer positiva till valdeltagande än elever med utländsk bakgrund. Dock går det samtidigt att se att en majoritet av eleverna är positiva till de svenska politiska institutionerna och det svenska samhället (Skolverket, 2010, s. 84, 121-122). Undersökningen visar tydligt att den

¹ Dock är det viktigt att påpeka att Sverige var ett av de länder som hade lägst stöd för en stark ledare, dessutom var stödet sett till hela Sveriges befolkning minde (Linde, 2010, s.72)

²International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) är en internationell undersökning som mäter elevers attityder och värderingar samt deltagande i samhället, demokratin och medborgarskapet. Studien genomförs av The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), en internationell sammanslutning av organisationer som forskar eller utvärderar utbildningsområdet (Skolverket, 2010).

svenska skolan har misslyckats i att få med samtliga elever i skolans huvuduppgift. Vad beror detta på? Givetvis finns det många förklaringar. En förklaring kan vara att skolan som socialisationsfaktor inte är så stor som man kan tro. I en avhandling av Broman går det att se att skolans undervisning om demokrati och politik i en grundkurs i samhällskunskap har en begränsad påverkan på elevers demokratiska orientering, dock kan vissa elever och vissa situationer innebära att den demokratiska orienteringen förändras mer (Broman, 2009, s. 210). En annan förklaring kan vara att läraren är för dålig, något som Bromans studie talar emot eftersom det är en studie av elever som haft olika lärare. Även Bernmark-Ottosson har undersökt lärares demokratiuppfattningar och hon har undersökt blivande lärares uppfattningar om demokrati. Avhandlingen visar att lärarstudenter har två huvudsakliga uppfattningar om demokrati och deltagande. Den första uppfattningen handlar kortfattat om att demokrati är politiska beslutsprocesser och institutioner, medborgaren påverkar genom formella handlingar, som opinionsbildning och valdeltagande. Den andra uppfattningen handlar kortfattat om att demokrati är förmågan att känna delaktighet i institutionaliserade beslutsprocesser. Ingen av lärarstudenterna uppfattade demokrati som en rätt att påverka alla beslut som fattas i individens närhet, en form av direktdemokrati (Bernmark-Ottosson, 2005, s. 219-222). Så kanske finns förklaringen där? Att lärarna har en stel demokratisyn. En tredje förklaring, som kommer att undersökas närmare i den här uppsatsen, är att läroböckerna³ påverkar elevernas demokratiska och politiska deltagande.

Lärobokens roll i skolan är central: lärare, elever och föräldrar anser att läroboken har ett speciellt inflytande på utbildningen. Läroboken är den vanligaste uttrycksformen av pedagogiska texter. Lärobokens roll och funktion varierar beroende på lärarstil och skola. Dessutom används läroboken olika mycket beroende på lärare och skola (Svensson, 2011, s. 297, 307-308). Oavsett hur mycket läroboken används i skolan går det enligt mig att se läroboken som en del i elevernas undervisningsvardag. Ofta uppfattas lärobokens texter som ”sanning” och det är där eleverna kan inhämta sin kunskap okritiskt. Därför är det motiverat att analysera läroböcker för att undersöka deras förhållningssätt till demokratiskt och politiskt deltagande. Genom en analys av läroböckerna kan en förståelse för ungas politiska engagemang förstås och lärare får en viktig inblick i läroböckernas förhållningssätt till demokratiska värden. Utbudet av läroböcker är stort och det finns

³Ordet lärobok kommer att användas i den här uppsatsen istället för begreppet läromedel, då läromedel är en vid definition och omfattar samtliga hjälpmedel som används av elever och lärare för att hjälpa eleverna att nå uppställda mål. (Skolverket, 2006:a, s. 15). Begreppet lärobok innefattar i den här uppsatsen enbart de av läroboksförlag utgivna läroböcker som är avsedda att användas av elever.

flera olika förlag som ger ut läroböcker. I den här uppsatsen kommer läroböcker i samhällskunskap från de största förlagen att analyseras för att se hur de förhåller sig till politiskt deltagande.

1.1 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att öka förståelsen för hur läroböcker i samhällskunskap förhåller sig till politiskt deltagande. Genom att analysera läroböcker för samhällskunskap på gymnasienivå synliggörs de olika uttryck som läroböckerna kan ge på politiskt deltagande. I synliggörandet av de olika uttrycken av politiskt deltagande bidrar uppsatsen till förståelsen för läroböcker i stort, men den kan även ses som ett verktyg för lärare i att hantera undervisningen och uppmuntran till politiskt deltagande. Genom att använda läroböcker från de båda grundkurserna i samhällskunskap, 1a 1 50 poäng för de praktiska programmen samt 1b 100 poäng för de teoretiska, kommer eventuella olika synsätt att synliggöras. Detta är särskilt intressant eftersom det kan vara en av många förklaringar till skillnaden i politiskt engagemang mellan olika socioekonomiska grupper i samhället.

De områden som kommer att undersökas och jämföras är politiskt deltagande som en kollektiv respektive individuell aktivitet, samt politiskt deltagande som en del i upprätthållandet av det parlamentariska systemet respektive politiskt deltagande utanför det parlamentariska systemet.

1.2 Frågeställningar

De preciserade frågeställningarna är tre till antalet och utgår ifrån syftet:

1. Uppmuntrar läroböckerna till politiskt deltagande?
2. Premieras vissa former av politiskt deltagande i läroböckerna? I sådana fall vilka?
3. Finns det några skillnader i fokus av politiskt deltagande i läroböckerna för de praktiska respektive teoretiska programmen? I sådana fall vilka?

1.3 Konkretisering av frågeställningar

Frågeställningar och syftet kommer framöver i avsnitt 3.4 att konkretiseras till en uppdelning i två motpoler, kollektivt- mot individuellt deltagande samt parlamentariskt- mot utomparlamentariskt deltagande. Detta innebär att frågeställning nummer två och tre lättare kan besvaras. Den första frågeställningen kommer att undersöka båda motpolerna.

Uppdelningen kommer att kategoriseras in i ett analyschema som gör det möjligt att undersöka den andra frågeställningen i uppsatsen, det vill säga om läroböckerna har ett fokus eller premierar en viss form av deltagande. Med hjälp av analyschemat kommer det tydligt gå att urskilja de olika läroböckernas fokus på politiskt deltagande. Dessutom går det även att undersöka om läroböckerna premierar en viss form av politiskt deltagande.

Den tredje frågeställningen, om det finns skillnader mellan läroböcker för de praktiska respektive teoretiska programmen, går att besvara genom jämförelser mellan de praktiska och teoretiska programmens tyngdpunkter av deltagandeform, vilket även detta kommer att genomföras utifrån ett analyschema.

2. Bakgrund

I bakgrunden kommer först och främst tidigare forskning att presenteras, både läroboksforskning men även forskning kring politiskt deltagande, med ett fokus mot ungdomars politiska deltagande. Därefter kommer kursplanen att kort diskuteras, för att få en inblick i likheter och skillnader mellan det praktiska respektive teoretiska programmens kursplan i samhällskunskap. Avslutningsvis kommer den här uppsatsens roll i den tidigare forskningen att diskuteras.

Den tidigare forskningen som presenteras i bakgrunden syftar till att skapa en översikt över tidigare forskning på området, medan den forskning som presenteras i teorikapitlet syftar till att bidra till teoriramen för denna uppsats.

2.1 Tidigare forskning - läromedel

Forskningen om läromedel är väldigt omfattande, i det här avsnittet kommer de senaste avhandlingarna att presenteras tillsammans med ett urval av nyare c-uppsatser.

Skolverket⁴ har genomfört ett antal granskningar av läromedel i skolan, framförallt fram till året 1991, då statens institut för läromedel avvecklades. I och med avvecklingen upphörde statens kontroll och förhandsgranskning av läromedel (Skolverket, 2006:a, s. 13). År 2006 publicerades Skolverkets två senaste undersökningar om läromedel. Den första granskningen undersökte användningen av läromedel på högstadiet. Resultatet för samhällskunskap var att majoriteten av lärarna ansåg att utbudet av läromedel var bra, samt att de tyckte att läromedlen blivit bättre med tiden. Nästan samtliga lärare utvärderade sina läromedel på ett eller annat sätt, först och främst med kollegorna men också med eleverna. 98 procent av de tillfrågade lärarna använde läroböcker och över 60 procent av dessa ansåg att läroboken säkerställer att undervisningen överensstämmer med läroplan och kursplan⁵ (Skolverket, 2006:a, s. 120-124). I och med att läroböcker används och uppskattas i så pass hög grad av lärarna är det intressant att undersöka hur de förhåller sig och formulerar sig om olika viktiga demokratiska områden.

⁴ Värt att notera är att skolverkets rapporter och granskningar är genomförda med vetenskapliga metoder men når inte upp till forskningsnivån alla gånger. Därför är det viktigt se dessa rapporter som ett mellanting mellan forskning och utredning.

⁵ En intressant aspekt att komma ihåg är att frågan är ställd mot den då gällande kursplanen LPO 94, som nu är ersatt av LGR 11.

Den andra studien som skolverket genomförde syftade till att undersöka läroböckers förhållande till skolans värdegrund, både på gymnasiet och i grundskolan. Skolverkets samlade bedömning var att det fanns punkter som brast jämfört mot skolans värdegrund, främst i avsnitt om funktionshinder samt olika sexuella läggningar, då dessa problematiseras och gestaltas endast när ämnet enbart berör detta specifikt. Läroböckerna ger ofta en bild av att visa sanningen oproblematiskt inom vissa områden, samt låter inte eleverna reflektera kring vissa ämnen (Skolverket, 2006:b, s. 42-47). Tillsammans visar skolverkets båda undersökningar att läroböcker används i relativt stor utsträckning samt att det finns brister i lärobokens beskrivningar och tolkningar av vissa ämnen, något andra studier också visar. I och med att det finns brister i läroböckerna jämfört med skolans värdegrund kan det även finnas många faktafel samt att läroböckerna kan ha fel fokus.

Två stora avhandlingar som undersökt läroböcker i samhällskunskap och dessas syn på demokrati och politik är *Den politiska läroboken* samt *Demokratins ansikte*. Den första har undersökt politiska uttryck genom tiderna, främst under kalla kriget. Resultatet är att läroböckernas innehåll har följt de politiska svängningarna under åren. Där läroboken har tvingats att vara minsta gemensamma nämnaren för samhällets syn på historien och samtiden. Ett annat intressant resultat är att läroböckerna i samhällskunskap har visat sig vara mer radikala och mer lättföränderliga än tidigare forskning visat. Avhandlingen visar också att läroboken är ett utmärkt mått på de politiska svängningarna i ett land (Holmén, 2006, s. 333-336). Att läroböckerna är en del av samhället och minsta gemensamma nämnaren för det politiska landskapet kan göra att läroböckerna är känsliga för politiska svängningar och att läroböckerna försöker att upprätthålla det politiska klimatet som finns i samhället. Vilket i sin tur kan göra att läroböckerna enbart försöker upprätthålla det politiska systemet istället för att fokusera på den faktiska verkligheten.

Den andra avhandlingen har jämfört svenska samhällskunskapsböcker med dess motsvarighet i Tyskland. Resultatet av avhandlingen är att både de tyska och svenska läroböckerna har en motsägelsefull demokratibild. Där läroböckerna ofta definierar och slår fast vad demokrati är samtidigt som läroböckerna inte visar en entydig demokratibild. De svenska läroböckerna är mer entydiga än de tyska läroböckerna, den entydighet som svenska läroböcker visar upp är att demokrati är en beslutsmetod, dessutom framställs beslutsmetoden som en metod i harmoni och samförstånd (Bronäs, 2000, s. 211-212). I och med de svenska läroböckernas entydighet kan eleverna få uppfattningar att läroböckerna förmedlar sanna kunskaper, detta kan te sig extra

problematiskt om läroböckerna innehåller felaktigheter eller om läroböckerna enbart fokuserar på viss kunskap och därmed utesluter andra viktiga aspekter.

Många c-uppsatser på lärarutbildningen har fokuserat mot läroböcker i samhällskunskap, både hur böckerna används men också dess innehåll. Två nyare C-uppsatser har ett fokus mot vilken demokratibild som presenteras i svenska samhällskunskapsböcker på gymnasiet. Den första uppsatsen från 2011 analyserar läroböcker på teoretiska program respektive praktiska program utifrån den gamla läroplanen LPF 94⁶. Uppsatsen tar sin grund i tre demokratiteorier; valdemokrati, deltagardemokrati och direktdemokrati. Kortfattat har den valdemokratiska uppfattningen ett stort fokus mot val av representanter, medborgarnas påverkan sker främst genom val av representanter. Deltagardemokratins går kortfattat att beskriva som val av representanter och påverkan av dessa men även genom att själva vara delaktiga i beslut som tas nära medborgarna. Den tredje demokratiteorin, samtalsdemokratien eller den deliberativa demokratin, kan kortfattat beskrivas som en form där medborgarna ska fatta kollektiva beslut i de områden som de själva berörs i. Resultatet av studien utifrån dessa demokratiteorier är att samtliga studerade läroböcker har ett fokus mot den valdemokratiska demokratiteorin. Dock innehåller läroböckerna olika hög grad av spår av de andra demokratiteorierna. En av böckerna, Reflex plus, diskuterar dessutom kring det svenska politiska deltagandet och problematiserar civil olydnad som en deltagarform. Skillnaderna mellan läroböckerna för de teoretiska programmen respektive de praktiska programmen är att de läroböckerna för det teoretiska programmet är mer omfattande samt problematiserar demokratin mer än läroböckerna för det praktiska programmet (Säretun, Hemming Gustafsson, 2011, s. 7-12, 38-40).

Den andra C-uppsatsen som berör exakt samma ämne är genomförd mot den nyare läroplanen, GY 11. Även här har de tre demokratiteorierna används som bas och det övergripande resultatet var att läroböckerna för de praktiska programmen hade ett större valdemokratiskt fokus än läroböckerna för det praktiska programmet. Dock var resultatet att det valdemokratiska fokuset var dominerande i samtliga läroböcker, med ett tydligt övertag mot det deskriptiva. Deltagande kopplades i samtliga böcker förutom en bok, Exposé 1a1, ihop med valdeltagande. Dock gick det att finna försök till deltagardemokratiska beskrivningar och försök till att beskriva politiskt deltagande mer nyanserat. Dock nådde dessa försök aldrig fram till konkreta beskrivningar och framförallt beskrevs aldrig

⁶ LPF 94 ersattes av GY 11

några konkreta former av deltagande. Dessutom var textrösten sådan att det kritiska tänkandet ej fick särskilt stor plats i böckerna. Det var enbart i Exposé 1a1 som det politiska deltagande vidgas till att innefatta fler aktiviteter än valdeltagande (Ahlström, 2013, s. 47-49).

2.2 Tidigare forskning - politiskt deltagande

Flera forskare har undersökt det politiska deltagandet i Sverige, ofta med fokus mot vuxna medborgare och nyare politiska rörelser.

I den senaste ICCS-undersökningen går det att läsa att de svenska ungdomarna i fjortonårsåldern inte är särskilt politiskt aktiva. Mellan 85 och 95 procent svarar att de aldrig deltagit i ett politiskt eller fackligt ungdomsförbund, miljöorganisation, människorättsorganisation, ideell sammanslutning eller kulturförening (Skolverket, 2010, s. 112). Vidare har ungdomarna tillfrågats om hur de ser på framtida former av deltagande. Det finns en mer positiv inställning till de individuella formerna av deltagande som exempelvis valdeltagande, diskussioner, skriva insändare, bojkotta varor och andra former av individuellt deltagande. Inställningen till de kollektiva formerna är mer negativa, där bland annat medlemskap i organisationer, politiska partier och facklig organisation möts av ett lågt förtroende. Det är dock viktigt påpeka att inställningen till både kollektiva som individuella former av politiskt deltagande är relativt låg i Sverige jämfört med andra deltagande länder i studien, framförallt många utomeuropeiska länder (Skolverket, 2010, s. 114-118). I ICCS-undersökningen undersöktes enbart högstadielävers uppfattningar om demokrati. Dock har IEA genomfört en studie som också riktats mot gymnasieelevers uppfattningar. Även i denna undersökning går det se att de individuella formerna av politiskt deltagande är vanligare än de kollektiva formerna. Den absolut vanligaste formen är att delta i val. Den kollektiva formen av politiskt deltagande som eleverna är mest positiva till är att delta i ett fredligt protestmöte (Skolverket, 2003, s. 122-126). Det är intressant att se att ungas politiska deltagande minskar och ändrar form, med denna utgångspunkt är det spännande att undersöka hur läroböckerna förhåller sig till detta.

Ytterligare en undersökning som presenterades år 2000 är den så kallade demokratiutredningen. Demokratiutredningens fokus i det politiska deltagande var mot den representativa demokratin och deltagandet i parlamentariska aktiviteter. Resultatet var bland annat att Sverige har ett ojämnt politiskt deltagande. Utredningen visar att medborgarna har flytt det parlamentariska deltagande och

istället har ett socialt engagemang ökat. Skillnaderna som finns är främst mellan könen och skillnader mellan personer med utländsk härkomst och övriga medborgare (SOU 200:1, s. 224-226).

En intressant studie om politiskt deltagande har genomförts i Skåne. Där har ungas politiska deltagande undersökts men även resurssvaga samhällsgrupper, exempelvis socioekonomiskt svaga. Resultatet var att unga medborgare är mer benägna att delta i flera olika former av politiskt deltagande. Resultatet visar också att unga är mer positiva än övriga grupper till politiskt deltagande, samtidigt som unga ej försökt att delta lika mycket som övriga grupper. Gällande olika socioekonomiska grupper visar undersökningen att vissa deltagarformer är mer krävande och attraherar mer socioekonomiskt starka grupper, samtidigt som mindre krävande deltagarformer attraherar socioekonomiskt svaga grupper. Den största skillnaden i deltagande i studien är utbildningsbakgrund (Johansson, 2010, s. 65-67). Att det finns en skillnad i deltagande beroende av socioekonomisk faktor skapar en utmaning för skolan och läroböckerna. Läroböckerna och skolan bör sträva efter att skillnaderna mellan socioekonomiska gruppers politiska deltagande minskar.

I en undersökning om hur eleverna ska uppmuntras till att delta politiskt presenteras två olika aspekter. Den ena aspekten är att eleverna ska uppmuntras till att engagera sig politiskt och den andra aspekten är att eleverna måste informeras om ett demokratiskt samhälles komplexitet (Sandahl, 2013, s. 167). I studien har lärare och elever intervjuats och diskuterat kring politiskt engagemang. Lärare beskriver att elevernas engagemang kan "dödas" om läraren för mycket fokuserar på ett samhälles komplexitet. Lärarna beskriver det som att elevernas naiva inställning till politiken kan förstöras och därmed förstöra elevernas engagemang för politiken. Lärarna menar att det kan vara problematiskt att samhällskunskapen har ett fokus mot att försöka beskriva komplexiteten i samhället istället för att uppmuntra eleverna att engagera sig. Samma tankar finns hos eleverna, där eleverna upplever att de var naiva innan de började på gymnasiet. Eleverna menar att undervisning i samhällskunskap på gymnasiet har gjort att deras syn på demokratin och samhället har breddats (Sandahl, 2013, s. 168-169). I undersökningen beskrivs ett positivt exempel, när eleverna har förstått att samhället är komplext samtidigt som de uppmuntrats till att engagera sig politiskt. Eleverna har genom undervisningen insett att samhället är komplext, men att det går att förändra, men kanske inte på det sättet de först trodde. Lärarna har i undervisningen gett eleverna verktyg till att engagera sig politiskt genom olika deltagandeformer. Eleverna har i undervisningen insett att det går att förändra och engagera sig politiskt, men att det inte måste ske genom enbart traditionella former av politiskt deltagande (Sandahl, 2013, s. 170-172).

2.3 Kursplan

Grundkursen i samhällskunskap ser olika ut beroende på vilket program eleverna studerar på. För de praktiska programmen är kursen på 50 poäng och heter Samhällskunskap 1a1. För de teoretiska programmen är kursen på 100 poäng och heter kursen Samhällskunskap 1b. Dock skiljer sig inte syftet för ämnet åt eller vilka förmågor som eleverna ska utveckla under kursens gång. Det som skiljer kurserna åt är det centrala innehållet och de tillhörande kunskapskraven (Skolverket, 2011, s. 143-151). Det som kommer presenteras nedan är de delar av syftet, förmågorna, centrala innehållet, samt de kunskapskrav, som berör demokrati och politik.

I syftet för samhällskunskap står det att eleverna bland annat ska lära sig att se hur ”politiska, sociala och ekonomiska band sammanlänkar i dag människor i samhällen över hela världen. I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati...” (Skolverket, 2011, s. 143). Vidare går att läsa att eleverna ska skapas förutsättningar för att kunna delta i samhällslivet, där samhällslivet dessutom beskrivs som komplext med en snabb förändringstakt (Skolverket, 2011, s. 143).

Av de förmågor som eleverna ska utveckla under kurserna i samhällskunskap, är det framförallt en punkt som berör demokrati:

Kunskaper om demokrati och de mänskliga rättigheterna såväl de individuella som de kollektiva rättigheterna, samhällsfrågor, samhällsförhållanden samt olika samhällens organisation och funktion från lokal till global nivå utifrån olika tolkningar och perspektiv (Skolverket, 2011, s. 143).

I det centrala innehållet för samhällskunskap 1a1 är det en punkt som berör demokrati och deltagande:

Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån olika demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter. Mediers innehåll och nyhetsvärdering i samband med frågor om demokrati och politik (Skolverket, 2011, s. 144-145).

I det centrala innehållet för samhällskunskap 1b berörs demokrati också på enbart en punkt. Dock är punkten något utökad:

Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån grundläggande demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter. Politiska ideologier och deras koppling till samhällsbyggande och välfärdsteorier (Skolverket, 2011, s. 150).

Vidare går det att se att dessa punkter även behandlas i kunskapskraven. I kunskapskraven för samhällskunskap 1a1 går det bland annat att läsa att eleverna ska kunna redogöra och analysera för samhällens organisation och dess bakomliggande idéer. Eleverna ska även kunna dra slutsatser och se samband mellan olika samhällen. Dessutom ska eleverna kunna identifiera några samhällsfrågors orsaker och konsekvenser samt ge förslag på möjliga lösningar på dessa samhällsfrågor. Eleverna ska även kunna dra slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer (Skolverket, 2011, s. 145). Samma kunskapskrav finns i beskrivningen för Samhällskunskap 1b, dock är kravet utökat med två delar där den första delen är att eleverna ska kunna se de historiska förutsättningarnas betydelse för det nutida samhället. Den andra delen är att eleverna ska använda sig av samhällsvetenskapliga begrepp (Skolverket, 2011, s. 151).

2.4 Uppsatsens relation till tidigare forskning

Som tidigare presenterat är forskningen kring läroböcker samt politiskt deltagande hos unga relativt omfattande. Här kommer den tidigare forskningen först att sammanfattas kort och därefter kommer den här uppsatsens bidrag till forskningsområdet att beskrivas och diskuteras.

Först och främst visar läroboksforskningen att läroböckerna används i relativt stor utsträckning av lärarna och eleverna. Forskningen visar att trots den höga användningen av läroböcker så finns brister i läroböckerna i relation till läroplanen. Läroböckerna har även en entydig demokratibild, ofta med ett valdemokratiskt fokus. Forskningen om läroböcker visar även att böckerna för de teoretiska programmet mer problematiserar demokrati än de praktiska programmets läroböcker. Samtidigt visar forskningen om det politiska deltagandet att deltagandet inte är särskilt stort bland de unga i Sverige. Forskningen om deltagandet visar dessutom att skillnaderna mellan olika socioekonomiska gruppers politiska deltagande har ökat, där de socioekonomiskt starka deltar oftare och i mer krävande deltagarformer.

Forskningen har undersökt olika påverkansfaktorer för det politiska deltagandet. Den faktor som däremot ej undersökts närmare är hur det politiska deltagandet kommer till uttryck i den viktigaste pedagogiska texten, läroboken. En av förklaringarna till det förändrade och minskande politiska deltagandet kan bero på läroböckernas framställning av deltagande. Den tidigare forskningen har visat att läroböckerna har en viss form av demokratiteoretisk utgångspunkt, om detta även tar uttryck i beskrivningarna av det politiska deltagandet kan detta bidra till en ensidig bild av politiskt deltagande och därmed i förlängningen ett minskat politiskt deltagande. Dessutom visar den tidiga

forskningen att läroböckerna inte problematiserar demokratins olika aspekter. Är läroböckerna otillräckliga i sina beskrivningar av det politiska deltagande kan detta innebära att eleverna inte får se konsekvenserna av det politiska deltagande och därmed kan eleverna förlora motivationen till att delta politiskt. I och med den här undersökningen kan dessa kunskapsluckor förhoppningsvis att fyllas.

Den tidigare forskningen har visat att socioekonomiskt svaga ungdomar deltar politiskt i mindre utsträckning än socioekonomiskt starka ungdomar. Genom att i den här uppsatsen analysera och jämföra läroböcker från praktiska program samt teoretiska program går det att se om det finns skillnader i beskrivningar av politiskt deltagande mellan de olika programmens läroböcker. I och med att socioekonomiskt svagare elever oftare väljer praktiska program och de socioekonomiskt starka eleverna väljer teoretiska program kan detta i förlängningen visa på socioekonomiska skillnader. Skillnader i stoff mellan teoretiska- och praktiska programs läroböcker går ej att motivera utifrån kursplanerna, eftersom kursplanernas centrala innehåll kring demokrati skiljer sig åt såpass lite när det handlar om demokratiska kunskaper. Sammanfattningsvis bidrar den här uppsatsen med ytterligare en förklaring till ungdomars politiska deltagande genom en analys av läroböckers framställning av det politiska deltagandet.

3. Teori

I det här kapitlet kommer de teoretiska ramarna för undersökningen att presenteras. Dessutom kommer centrala begrepp att definieras. Kapitlet är indelat i fyra delar, där den första delen definierar det övergripande begreppet av politiskt deltagande. De två nästkommande delarna diskuterar och definierar de två undersökningsområdena som ställs emot varandra. Den sista delen konkretiserar och presenterar de undersökningskategorier som kommer att användas.

3.1 Politiskt deltagande

Först och främst är det viktigt att definiera vad som menas med politiskt deltagande. Politiskt deltagande går att definiera på flera olika sätt beroende på vad som ska undersökas.

Först och främst går det att dela upp det politiska deltagandet i tre kriterier; handling, avsikt och utfall. Handlingen fokuserar enbart på den politiska handling som utförs. Avsikten handlar om vilken avsikt personen har för att engagera sig politiskt. Utfallskriteriet syftar till att se vilket utfall den politiska handlingen får (Esaiasson, Westholm, s. 15-16). Det huvudsakliga fokuset i den här undersökningen kommer att vara handlingskriteriet. Detta eftersom fokus i undersökningen är mot läroböckers framställning av politiskt deltagande och då dessa troligtvis inte diskuterar avsikten eller utfallet av deltagandet i någon större grad, är denna avgränsning gjord av praktiska skäl. Dock räcker det inte med att definiera vilken del av det politiska deltagandet som ska undersökas, begreppet måste definieras ytterligare.

En snäv och traditionell syn på politiskt deltagande är att det politiska deltagandet är när medborgaren deltar i val. En motsatt, vid syn på det politiska deltagandet är att detta kan innefatta tidningsläsande, informella nätverk och förtroenden mellan människor (Ekman, Amnå 2010, s. 35-39). Nackdelen med att använda en alltför snäv definition är att den inte fångar intressanta och relevanta former av politiskt deltagande. Fördelen med den snäva är att den gör det lätt att definiera och kategorisera politiskt deltagande. Motsatsen, den vida synen, innebär att politiskt deltagande fångas, men problemet innebär att kategoriseringen blir allt för omfattande. Därför kommer ett mellanting att användas, för att skapa en relevant och tydlig kategorisering. Den definitionen som kommer att användas bygger på andra definitioner och kan ses som en utveckling eller breddning av tidigare definitioner:

Politiskt deltagande förstås här som de vanliga medborgarnas handlingar eller aktiviteter som är ägnade

att påverka politiska utfall i vid mening, alltså handlingar eller aktiviteter på något vis riktade mot makthavare i samhället (Ekman, Amnå 2010, s. 36).

Den här definitionen utesluter vissa handlingar som kan ses som politiskt deltagande, därför kommer definitionen också att kompletteras med en ytterligare definition, att politiskt deltagande är när "...man ger offentligt uttryck för en åsikt i frågor som fler än bara den egna familjen eller vänkretsen" (Ekman, Amnå 2010, s. 37). Tillsammans skapar dessa definitioner en bred bild av politiskt deltagande som utgör en teoretisk grund i den här uppsatsen.

Moderniseringen av samhället har lett till en förändring av det politiska deltagandet. Bilden nedan är en schematisk bild över hur samhällets förändring har påverkat det politiska deltagandet (Bengtsson, 2008, s. 165):

Det går alltså att se hur förändringen av det politiska och samhällsliga klimatet förändrat det politiska deltagandet till att bli mer individuellt och ha ett ökat fokus mot icke-institutionaliserade politiskt deltagande.

3.2 Kollektivt och individuellt politiskt deltagande

Definitionen av politiskt deltagande räcker inte enbart i den här uppsatsen, utan det politiska deltagandet behöver dessutom delas in i *kollektivt* respektive *individuellt* deltagande. Den kollektiva formen av politiskt deltagande är på tillbakagång medan det individuella deltagandet ökar (Ekman, Amnå 2010, s. 36). Det går att se att denna trend har rötter långt tillbaka. I och med att individen har blivit en allt större aktör i samhället har det kollektiva som kyrka, stat och politiska partier fått ta flera steg tillbaka. Redan när de moderna politiska partierna tog över från ståndsriksdagen, startade den politiska individualiseringen i och med att fler fick vara med och delta samt välja sina egna grupperingar och representanter (Wennerhag et al., 2006, s. 132). På senare tid går det exempelvis att se att de politiska partierna i Sverige redan mellan åren 1992-1997 tillsammans förlorade nästan en kvarts miljon medlemmar (Sörbom, 2005, s. 13). Dock går det inte se att det generella samhällsengagemanget eller politiska deltagandet minskar. Förändringen ses däremot i samhällsengagemanget där kontinuiteten försvunnit till förmån för ett flyktigt och mer individuellt deltagande (Amnå, 2008, s. 167). Generellt sett innebär en individualisering av politiken och det politiska deltagandet att den enskilde individen allt mer frikopplas och blir mindre bunden av konventioner, strukturer och traditioner. Den enskilde individen får ett större utrymme att forma en egen livssituation och identitet, något som är utmärkande i det senmoderna samhället (Ekman, Linde, 2010:a, s. 13).

Politiken har mer och mer blivit en vardagsaktivitet. Den egna handlingen ses ofta som en central del av politiken. Tidigare har ett politiskt ansvar ofta delegerats från individen till politiska organisationer och partier, medan det idag blir allt vanligare att individen i vardagen handlar politiskt. Detta kan både innebära en politiskt ökad eller minskad aktivitet. Det går att se skillnader mellan olika socioekonomiska grupper i samhället, där socioekonomiskt starka engagerar sig mer, samtidigt som ett politikerförakt och en passivitet ökar hos de socioekonomiskt svaga (Sörbom, 2005, s. 74-78). Den nära kopplingen mellan privatlivet och politiken kan i sig bidra till ett ökat

ansvar inom politiken. Om individer känner att de är privat ansvariga för vissa delar inom politiken kan detta innebära ett ökat deltagande (Wennerhag et al., 2006, s. 136-137).

Samtidigt som det individuella politiska deltagandet ökar, finns det också kollektiva deltagandeformer som växer fram. Ett sådant exempel är de så kallade nya sociala rörelserna. Dessa rörelser har växt fram efter andra världskriget med en rad olika inriktningar. Några exempel på sådana rörelser är fredsrörelsen och miljörörelsen. I de sociala rörelserna agerar människor utifrån en gemensam uppfattning om identitet. De sociala rörelserna upplevs inte lika kollektivistiska och stela som de traditionella kollektiva politiska rörelserna (Sörbom, 2005, s. 28-29). Mer om sociala rörelser kommer att presenteras i nästkommande avsnitt, 3.3. I och med att det kollektiva deltagandet minskat i takt med att det individuella deltagandet ökat är det motiverat att undersöka hur läroböckerna förhåller sig till detta. Har läroböckerna följt utvecklingen eller försöker läroböckerna att motverka den här utvecklingen?

3.3 Parlamentariskt och utomparlamentariskt deltagande

Förutom uppdelningen mellan kollektiva och individuella former av politiskt deltagande kommer en uppdelning mellan parlamentariskt deltagande och utomparlamentariskt deltagande att genomföras. Det parlamentariska deltagandet eller det formella politiska deltagandet är handlingar som sker inom den representativa demokratins ramverk. Det vill säga, olika former av påverkan i det representativa politiska systemet, exempelvis valdeltagande, partimedlemskap eller kontakt av politiker och tjänstemän. Det utomparlamentariska politiska deltagandet sker inte inom ramarna för den representativa demokratin. Dock behöver detta inte betyda att metoderna är olagliga, det finns både olaglig och laglig form av utomparlamentariskt deltagande (Ekman, Amnå, 2010, s. 40-42). Ungdomar deltar oftare i de utomparlamentariska formerna än vad de gör i parlamentariska former av politiskt deltagande. Genom att delta utomparlamentariskt och inte inom de parlamentariska formerna kan det parlamentariska systemet komma att urholkas om ungdomarna fortsätter att delta utomparlamentariskt när de blir äldre. Dock förutsätter en sådan bild att det parlamentariska systemet inte utvecklas av utomparlamentariskt politiskt deltagande, något många forskare menar att det gör. Genom att det parlamentariska systemet utmanas av utomparlamentariskt deltagande anpassar sig systemet och tillgodoser detta deltagande. Den stora utmaningen kan istället sägas handla om hur ungdomar ska bli politiska intresserade, inte på vilket sätt de deltar (Johansson, 2007 s. 230).

Den mest omfattade formen av politiskt deltagande är valdeltagandet. Valdeltagande är den form som är mest jämlik, medborgare med olika social bakgrund deltar och värderar valdeltagande som en viktig politisk aktivitet. Dock använder många inte bara en form av politiskt deltagande utan flera. Ofta går det att se att många former av politiskt deltagande hänger ihop med varandra. Undantaget är valdeltagande som ofta är fristående. Men i de övriga formerna av deltagande går det se ett mönster, att den som vill delta kommer att delta oavsett deltagande form. Bland de utomparlamentariska aktiviteterna är det främst namninsamlingar, bojkott och stöttande av ideell verksamhet som är de mest förekommande aktiviteterna (Amnå, 2008, s. 40, 50-51).

De sociala rörelserna som berördes kortfattad i tidigare avsnitt är en central del av de kollektiva utomparlamentariska politiska deltagandet. Det som kännetecknar en social rörelse är bland annat formen av rörelsen. Istället för ett traditionellt medlemskap är det nätverket som är viktigt. Utifrån ett löst nätverk organiseras dess medlemmar och dessa kan snabbt agera i olika konkreta frågor och handlingar. Många av de sociala rörelserna är också skickliga på att använda sig av nyare former av handlande som ofta får mycket utrymme i media. Flera sociala rörelser är globala och skapar genom detta en global identitet som för upp globala frågor (SOU 200:1, s. 202-203). Ofta är de sociala rörelserna instabila och kan i långa tider vara obefintliga, dock finns det vissa fall då där de sociala rörelserna kan vara stabila långvariga kollektiv (Wennerhag, 2008, s. 46). Instabiliteten går att koppla ihop med ett motstånd mot att representeras samt en icke-hierarkisk organisation, vilket ofta leder till svaga och splittrade organisationer. En social rörelse framkommer alltid i en kontext och därför kommer nya sociala rörelser att framträda i nya sociala kontexter. Den sociala rörelsen frikopplar inte politiken från vardagen utan ser det som en del i vardagen, därför är de sociala rörelserna ofta ointresserade av den parlamentariska arenan (Sörbom, 2005, s. 29-32).

En form av individuellt utomparlamentariskt deltagande är politisk konsumtion. Politisk konsumtion innebär att välja eller välja bort produkter för att ändra marknadsaktörers beteenden eller en förändring av lagar och regler. Bakgrunden till den politiska konsumtionen kan vara blandad. Miljö, etik, politisk ideologi eller hållbar utveckling är några av möjliga bakomliggande motiv. Exempel på bojkotter går att finna i historien. Bland annat bojkotter mot Nestlé i Sydafrika under apartheid, men även bojkotter mot amerikanska och franska varor under Irakkriget. Bojkotter har även använts negativt, bland annat i Europa under 1800-talet genom kampanjen ”köp ej judiskt”. Svenska ungdomar är i jämförelse med andra länder positivt inställda till bojkott eller politisk konsumtion (Stolle, Micheletti, Berlin, 2010, s. 321-324).

En annan form av utomparlamentariskt politiskt deltagande som kan vara både individuell och kollektiv är civil olydnad. Ett klassiskt exempel på civil olydnad var de som vägrade att infinna sig till militär mönstring, som en protest mot militarism och våld. Ytterligare ett exempel är att gömma undan flyktingar utan egen vinning. En modernare form av civil olydnad är ”plankning”, det vill säga att åka gratis i kollektivtrafiken som en protest mot avgiftsfinansierad kollektivtrafik. Exempel på civil olydnad som kollektiv form är olika grupperingar som exempelvis ockuperar hus eller bryter sig in i vad de tycker vara tvivelaktiga företags lokaler. Det finns en svårighet att särskilja civil olydnad från rent brottsliga handlingar, då civil olydnad ofta kan vara brottsligt, eller åtminstone gränsa till lagbrott. Lite grövre är de organisationer och enskilda individer som uppenbarligen gör sig skyldiga till lagbrott genom terroraktioner och misshandel av meningsmotståndare. Ytterligare aktiviteter som växer inom det utomparlamentariska deltagandet är protestmarscher, aktioner mot toppmöten och gatufester som exempelvis pridefestivalen (Ekman, Amnå, 2010, s. 42-44).

De nordiska ländernas deltagande är unikt. Fortfarande står Norden ut i undersökningar om politiskt deltagande. De nordiska medborgarna är aktiva inom den så kallade lilla demokratin, demokratin som rör vardagslivet och arbetslivet. Svenskarna är de som är minst politiskt aktiva i Norden. Men om man jämför de svenska medborgarnas politiska aktivitet med övriga Europa är svenskarna ändå politiskt aktiva. Särskilt när det gäller partiaktivitet, kontakt med beslutsfattare, namninsamlingar, bojkotter, stödköp och donationer. Svenskarna är dock lägre politiskt aktiva när det gäller politisk påverkan genom juridiska kanaler än övriga Europa. Generellt går det att se att det politiska deltagandet i Sverige har förändrats på fyra punkter. Första punkten är att det politiska deltagandet har gått från att vara institutionaliserat och förpliktigande till att bli icke förpliktigande samt ske i kontaktliknande former. Den andra delen är att politiskt deltagande har ändrats från att påverka "input"-sidan i det politiska systemet till att påverka "outcome"-sidan mer, det vill säga de som berörs av beslutet. Den tredje förändringen är att påverkansformerna har blivit mer individuella än kollektiva. Den sista förändringen är att påverkan har ändrats från att försöka påverka kollektiva grupper nu försöker påverka individer. Denna utveckling har lett till att jämlikheten inom det politiska deltagande har minskat. Främst är det deltagandet utifrån de socioekonomiska skillnaderna som ökat. Dock innebär ett högt politiskt deltagande som Sverige har att det finns möjlighet att jämna ut skillnaderna, detta kan genomföras genom att uppmuntra samt försöka få bort de hinder som finns för politiskt deltagande. Dessutom är det viktigt att påpeka att skillnaderna i politiskt deltagande ej ska överdrivas då studier visar att de resursstarka medborgarna enbart är marginellt

mer framgångsrika än andra (Amnå, 2008, s. 174-178). I och med att den utomparlamentariska deltagandet har ökat är det intressant att undersöka hur läroböckerna ställer sig till detta. Väljer läroböckerna att motverka denna utveckling eller har läroböckerna ett ökat fokus mot utomparlamentariskt deltagande? Detta är särskilt intressant utifrån den socioekonomiska aspekten, där läroböckerna mycket väl kan vara ett hjälpmedel för att minska de socioekonomiska skillnaderna.

3.4 Analysstruktur

Utifrån tidigare resonemang och med en huvudsaklig utgångspunkt i Ekman och Amnås⁷ typologi av politiskt deltagande kommer en struktur för kommande analys att presenteras (Ekman, Amnå 2010, s. 2010, s. 54). Strukturen är uppbyggd utifrån två motpolar: kollektivt deltagande mot individuellt deltagande samt parlamentariskt deltagande mot utomparlamentariskt deltagande. Dessa två motpolar skapar i sig fyra fält: individuellt deltagande, kollektivt deltagande, parlamentariskt deltagande samt utomparlamentariskt deltagande.

Dessa fyra kategorier täcker grundragen i det politiska deltagandet. Den första uppdelningen, kollektivt- mot individuellt politiskt deltagande, är relevant då tidigare forskning visar att politiskt deltagande har gått från att vara en kollektiv till att bli en individuell aktivitet. Genom att undersöka läroböckerna utifrån denna aspekt går det att se om läroböckerna är en del av den här utvecklingen eller om läroböckerna rent av motverkar den utvecklingen som finns. Den andra uppdelningen mellan parlamentariskt deltagande och utomparlamentarisk deltagande är kanske ännu mer relevant än den kollektiva respektive individuella uppdelningen av politiskt deltagande. Teorikapitlet har tillsammans med tidigare forskning visat att det politiska deltagandet har förändrats och förflyttats till den utomparlamentariska arenan. Går det att se att läroböckerna motarbetar eller premierar detta? Om läroböckerna inte beskriver det utomparlamentariska deltagandet kan detta bidra till att skolan inte hjälper eleverna till den formen av politiskt deltagande som ökar, vilket skulle kunna innebära att den socioekonomiska skillnaden ökar ytterligare, då de som får hjälp hemma med det politiska deltagandet får ett ännu större försprång gentemot de som ej får hjälp hemma.

⁷ Ekman är docent och lektor i statsvetenskap vid Södertörns högskola samt inom forskningsprogrammet Youth and Society (YeS). Amnå är professor i statskunskap vid Örebro Universitet samt samordnar forskningsprogrammet YeS (Ekman, Linde, 2010:b, s. 262).

Tabell. 3.1 Analysschema.

	Parlamentariskt deltagande	Utomparlamentariskt deltagande
Kollektivt deltagande	<ul style="list-style-type: none"> • Politiskt medlemskap (parti, ungdomsförbund, fackförening, politisk organisation). • Rådgivande organ (ungdomsråd, medborgarråd). 	<ul style="list-style-type: none"> • Medlem i nya sociala rörelser (forum, toppmöten). • Strejker, demonstrationer, politiska aktioner, manifestationer. • Protester, gatufester med politisk profil. • Kollektiv civil olydnad (sabotage, blockader, husockupation, våldsamma demonstrationer). • Politiskt motiverat våld och skadegörelse i grupp. • Terrorism • Revolution
Individuellt deltagande	<ul style="list-style-type: none"> • Rösta eller medvetet avstå att rösta i allmänna val samt folkomröstningar. • Kontakta politiker, organisationer samt tjänstemän. • Inneha förtroendeuppdrag. • Skänka pengar till politiska organisationer. 	<ul style="list-style-type: none"> • Politisk konsumtion. • Underteckna namninsamlingar. • Dela ut politiska flygblad. • Politiska internetforum, bloggar • Gömma eller hjälpa illegala flyktingar. • Civil olydnad på individuell basis. • Politiskt motiverat våld och skadegörelse individuellt. • Plankning.

Givetvis hade fler kategorier och indelningar bidragit till en större nyansering av det politiska deltagandet, dock hade detta inneburit att analysen hade blivit allt för omfattande samt plottrig med ett stort antal kategorier. Detta hade också inneburit att jämförelsen mellan de olika läroböckerna hade blivit omöjlig och enbart innefattat beskrivning av olikheter. Genom att använda två motpoler med fyra kategorier skapas en struktur som innebär klara skillnader mellan de olika kategorierna av politiskt deltagande.

4. Metod

Metodavsnittet är tredelat och syftar till att beskriva den här uppsatsens metod så utförligt som möjligt. I den första delen kommer den valda metoden att presenteras, diskuteras och konkretiseras. Den andra delen kommer att presentera det urval som genomförts samt de avgränsningar som behövts för att begränsa undersökningens omfång samt för att behålla undersökningens relevans. I den sista delen kommer uppsatsens validitet och reliabilitet att diskuteras.

4.1 Kvalitativ textanalys

Metoden som har använts i den här uppsatsen är en kvalitativ textanalys. Med en kvalitativ textanalys, analyseras en text utifrån en kvalitativ utgångspunkt, det vill säga en utgångspunkt som syftar till att förstå texten på ett djupare plan. Den kvalitativa forskningen går att dela in i sex steg: skapandet av frågeställningar, val av undersökningsplatser, insamling av data, tolkning av data, begreppsligt och teoretiskt arbete samt rapport om resultat och slutsatser (Bryman, 2008, s. 345-456). De delar som kommer att beskrivas i metoden är främst insamlingen och tolkningen av datan. Det perspektiv som använts i den här läroboksstudien är ett funktionellt perspektiv med inriktning mot lärobokens innehåll och förmedling. Det vill säga, fokus är först och främst på vilken funktion läroboken har och mer konkret vad läroboken förmedlar samt vilken relation läroboken har till läsaren. Funktionen kan vara vad läroboken stimulerar för kunskaper, vilka identiteter som kommer till uttryck eller vilken maktpolitik som förmedlas (Ammert, 2011, s. 33-35). Det som studerats i den här uppsatsen är läroböckers förmedling av politiskt deltagande, samt vilka kunskaper läroböckerna förmedlat om politiskt deltagande, men också vilka olika former av politiskt deltagande som uttryckts positivt respektive negativt, det vill säga vilken typ av maktpolitik som förmedlats.

Den typ av textanalys som har genomförts är tvådelad. Den första delen är en kvalitativ innehållsanalys och den andra delen är en kvalitativ analys av beskrivningarna av det politiska deltagandet. Den kvalitativa innehållsanalysen är en av de vanligaste metoderna vid kvalitativ textanalys. Den kvalitativa textanalysen syftar till att finna ett bakomliggande tema i det material som analyseras (Bryman, 2008, s. 505). Den andra delen i analysen syftar till att undersöka om det innehåll som beskrivs är positivt eller negativt. Det vill säga hur läroböckerna uttrycker sig om politiskt deltagande. Om en beskrivning av det politiska deltagandet är neutralt, det vill säga enbart beskriver det politiska deltagandet kommer detta att sorteras in som positivt. Det är enbart när en

beskrivning av det politiska deltagandet är negativ eller om det politiska deltagandet problematiseras som beskrivningen räknas som negativ.

Jag anser att det behövdes två delar av analys för att bredda analysen. Analysen av läroböckernas beskrivningar av det politiska deltagandet syftade till att besvara den första frågeställningen, om läroboken uppmuntrar till politiskt deltagande, det vill säga hur det beskrivs och om läroboken är mer positiv respektive negativ till en viss form av politiskt deltagande. De andra två frågeställningarna, vilken typ av politiskt deltagande som kommer till uttryck är lätt se i en innehållsanalys. Analysschemat som presenterades i teorikapitlet fungerade som en teoretiskt utgångspunkt i innehållsanalysen. Det vill säga de fyra områdena av politiskt deltagande sågs var och en som ett enskilt tema. Med hjälp av de olika beskrivningarna av det politiska deltagandet som fanns i analysschemat kunde läroböckernas olika beskrivningar av politiskt deltagande kategoriseras in under rätt tema, det vill säga rätt område av politiskt deltagande.

4.2 Urval och avgränsningar

Urvalet av läroböckerna var inte grundat på någon statistik då det ej finns någon tillgänglig statistik gällande sålda eller använda läroböcker. Därför genomfördes urvalet av läroböcker utifrån tre kriterier, att de fanns att låna på Karlstads Universitetsbibliotek, att de var skrivna utifrån de nya kursplanerna samt att de var utgivna av något av de större förlagen. Det var totalt fyra stycken böcker som undersöktes, två från varje kurs. De böcker som var anpassade till kursen samhällskunskap 1a1 var: *Arena 50p* från Gleerups förlag samt *Jobba med samhälle* från Bonniers förlag. De läroböcker som användes från den teoretiska kursen var *Kompass till samhällskunskap 100* från Gleerup förlag, samt *Z-konkret samhällskunskap 1b* från Liber förlag.

Först och främst var det en avgränsning att enbart analysera läroböcker. Inga klassrumssituationer, intervjuer eller enkäter har genomförts. De avgränsningar som utfördes i läroboken handlade om att enbart analysera de avsnitt och kapitel som berörde demokrati, politik samt deltagande. Förutom textmassan och bilderna analyserades även frågor och uppgifter i böckerna. De kapitel som berördes presenterades i resultatkapitlet, med ett urval av exempel från analysen. Genom att ha avgränsat studien till enbart studera vissa avsnitt effektiviserades analysen, vilket innebar att fler läroböcker kunde analyseras. Dessutom innebar detta att undersökningens relevans ökade i och med att enbart de avsnitt som enbart berördes av frågeställningarna analyserades

4.3 Validitet och reliabilitet

Det finns många fallgropar och svårigheter med kvalitativ forskning när det gäller validitet och reliabilitet. Validiteten och reliabiliteten går att dela in i *intern* och *extern*. Den interna validiteten syftar till en god överensstämmelse mellan forskarens observationer och de teoretiska idéer som sedan utvecklas. Den externa validiteten syftar till hur forskningen kan generaliseras till andra situationer. Den interna reliabiliteten handlar om hur ett forskarlag kommer överens om hur de ska tolka resultaten. Den externa reliabiliteten innebär att en undersökning ska kunna reproduceras (Bryman, 2008, s. 351-352).

Den interna validiteten i den här studien går att undersöka i resultatdelen samt diskussionsdelen. Det vill säga om diskussionen stämmer överens med det analysresultat som presenteras. Genom att ge flera exempel i resultatdelen kan läsaren undersöka om exemplen stämmer överens med slutsatser och diskussion. Den externa validiteten i den här studien är svår att uppnå. Detta eftersom uppsatsen undersökte specifika läroböckers framställning av politiskt deltagande, inte hur lärare undervisar om politiskt deltagande eller hur elever uppfattar politiskt deltagande. Dock går det att dra generella slutsatser kring de skolor som använder de undersökta läroböckerna och deras elevers påverkas av läroböckernas framställning av politiskt deltagande.

Den interna reliabiliteten i den här studien är nästintill obefintlig, eftersom uppsatsen är enskild har inte flera personer bedömt samma resultat. Den enda formen av intern reliabilitet i uppsatsen är de som granskar uppsatsen; handledare, examinator och opponenter åsikter. Deras synpunkter blir en form av intern reliabilitet då dessa har tillgång till resultatet av de undersökta böckerna samt uppsatsens slutsatser samt diskussion. Dock är detta inte en fulländad intern reliabilitet. Den externa reliabiliteten är däremot större. Detta eftersom läroböckerna finns kvar, analysen är inte bunden av tid och rum. Dessutom kan undersökningen replikeras med hjälp av teoriramen, analyschemat samt metodbeskrivningen.

Sammanfattningsvis har metoden en relativt hög validitet och reliabilitet. Detta mycket tack vare att analysobjektet, läroböckerna, är tillgängliga och inte oföränderliga som exempelvis andra kvalitativa analysobjekt kan vara. Detta tillsammans med en tydlig teori- och metodbeskrivning samt ett resultatkapitel med tydliga exempel och har skapat en hög grad av validitet samt reliabilitet.

5. Resultat

I resultatdelen kommer analysen av läroböckerna att presenteras. Först kommer analysen av läroböckerna från de praktiska programmen att presenteras och därefter kommer analysen av läroböckerna för de teoretiska programmen att presenteras. Resultaten presenteras bok samt sammanfattas med en tabell. Avslutningsvis kommer en sammanfattande jämförelse av resultaten att presenteras, där den här uppsatsens frågeställningar också kommer att besvaras.

5.1 Arena 50p

Arena 50p är skriven av Lars-Olof Karlsson som är samhällskunskapslärare, redaktör och förläggare. Boken är utgiven av Gleerups förlag. Läroboken är skriven för de praktiska programmets grundkurs i samhällskunskap och omfattar 158 sidor⁸. Det är fyra stycken kapitel som berör politiskt deltagande: *Demokrati och massmedia, statskicket och partierna, europeiska unionen* samt *internationell politik* (Karlsson, 2011). I resultatet kommer utvalda delar av analysen att presenteras. Avslutningsvis kommer hela analysen att sammanfattas i tabellform.

Det första kapitlet som presenteras är *Demokrati och massmedia* som omfattar 22 sidor. En beskrivning av det politiska deltagandet går att finna i en bild på Rosa Parks, på en buss. Bildtexten beskriver aktionen som en av de mest kända aktionerna mot rassegregationen i 50-talets USA. Därefter beskrivs civil olydnad samt medborgarrättsrörelsen i USA (Karlsson, 2011, s. 8). Detta första exempel är tydligt en beskrivning av individuellt utomparlamentariskt politiskt deltagande. Dessutom beskrivs det kollektiva utomparlamentariska deltagandet i och med beskrivningen av medborgarrättsrörelsen.

Ett avsnitt som extra intressant i relation till politiskt deltagande är ett avsnitt som behandlar organisationsfrihet, i ett stycke går det att läsa:

Människor ska kunna gå samman i partier, fackföreningar och organisationer för att påverka samhället. Utan rätten att organisera sig skulle mycket av poängen med yttrandefrihet gå förlorad eftersom en ensam individ har svårt att göra sig hörd (Karlsson, 2011, s. 9)

I det här stycket går det först och främst att se en uppmuntran av politiskt kollektivt deltagande, främst inom den parlamentariska arenan eftersom dessa medlemskap exemplifieras, men även utomparlamentariskt deltagande eftersom begreppet organisationer används. Förutom detta går det

⁸ De sidor som räknas i den här läroboken och de andra läroböckerna i resultatet är enbart de sidor som innehåller lärobokens ”stoff”, det vill säga text, bilder och frågor. Det som inte räknas med är förord, innehållsförteckning, register samt index.

även att se att det individuella deltagandet benämns negativt, med att det kan vara svårt att göra sig hörd som enskild individ.

Några exempel på beskrivning av negativt politiskt deltagande är bland annat en bild på det tyska parlamentet, med en bildtext som beskriver hur det tyska parlamentet sattes i brand av nazisterna som en del av att inskränka demokratin i Tyskland (Karlsson, 2011, s. 10). Bildtexten beskriver en typ av våld och skadegörelse i grupp, det vill säga utomparlamentariskt kollektivt politiskt deltagande. Sammanhanget, att koppla det politiska deltagandet med nazismen, får ses som negativt i det här fallet. Ytterligare ett exempel på en negativ beskrivning av politiskt deltagande finns i ett avsnitt som handlar om diktatur. Där nämns revolution och militärkupp och dess konsekvens beskrivs som att de ofta enbart leder till en ny diktatur (Karlsson, 2011, s. 12). Detta innebär att kollektivt utomparlamentariskt deltagande beskrivs som negativt utifrån dess konsekvenser.

Det politiska deltagandet diskuteras och problematiseras flera gånger, bland annat i en diskussion där olika former av demokrati relateras till varandra. Först beskrivs den direkta demokratin och folkomröstningar. Därefter relateras detta till den representativa demokratin val av representanter. Den representativa demokratin sägs ha fördelar kontra den direkta demokratin, där det beskrivs att enbart de med starkt intresse orkar engagera sig (Karlsson, 2011, s.12). Folkomröstningar ställs mot val av representanter, där val av representanter är mer positivt än folkomröstningar. Här problematiseras alltså två varianter av individuellt parlamentariskt deltagande, där den ena formen ses som negativ i relation till den andra formen. Ett annat exempel på problematisering går att finna i ett avsnitt om internet. I avsnittet går det att läsa att man tack vare internet kan skicka e-post till en riksdagsman eller EU-parlamentariker. Vidare beskriver avsnittet att internet gör att vem som helst kan uttrycka sina åsikter, genom exempelvis en blogg. Dessutom går det att läsa i avsnittet om hur internet ökar riskerna för en fragmenterad bild av världen. Dessutom diskuterar texten hur proteströrelser snabbt sprids med digital teknik som gör det svårare för makthavare att få stopp på proteströrelser, detta exemplifieras med upproret i Egypten under den arabiska våren. Avslutningsvis beskrivs Wikileaks som en organisation som läcker hemligstämpelat material som på lång sikt anses vara bra för den demokratiska öppenheten, men på kort sikt kan skada enskilda individer (Karlsson, 2011, 25-26). Första beskrivningen av det politiska deltagandet, att kontakta en politiker, är en del av det individuella politiska deltagandet. Dessutom diskuterar texten om att väcka opinion genom blogg, det vill säga individuellt utomparlamentariskt politiskt deltagande. Även proteströrelser beskrivs positivt, det vill säga kollektivt utomparlamentariskt deltagande.

Dessutom beskrivs ytterligare ett kollektiv utomparlamentariskt deltagande i och med att Wikileaks beskrivs både negativt och positivt. Wikileaks går att se både som en kollektiv civil olydnad och en ny social rörelse.

Efter det första kapitlet följer uppgifter till kapitlet. Några av frågorna är riktade mot det politiska deltagandet. Det är totalt fyra frågor som handlar om det individuella parlamentariska deltagandet. Inga frågor berör direkt det kollektiva parlamentariska deltagandet. Tre frågor berör det individuella utomparlamentariska deltagandet och fyra frågor berör det kollektiva utomparlamentariska deltagandet (Karlsson, 2011, s. 27).

Nästa kapitel som analyserats är kapitlet *Statsskicket och partierna*. Kapitlet är 26 sidor långt. Kapitlets fokus är mot det parlamentariska deltagandet och ett tydligt exempel av detta finns i avslutningen av kapitlet där det finns en beskrivning av de partier som finns i den svenska riksdagen. Först beskrivs det varför partier behövs:

Partierna behövs för att fånga upp och sammanföra politiska åsikter och driva opinion för att förverkliga dessa. Man kan säga att de ska ”kanalisera” folkviljan så att det skapas struktur i den politiska debatten, så att ”samtalet” i det öppna samhället inte bara blir ett kaos av individuellt skrikande (Karlsson, 2011, s. 45).

Här går det att se hur läroboken tar ställning för det kollektiva parlamentariska deltagandet och emot det individuella parlamentariska deltagandet. Det kollektiva anses skapa ordning och reda samt hjälpa medborgarna i deras politiska deltagande, medan det individuella politiska deltagandet beskrivs som kaos. Avsnittet om partier fortsätter sedan över sju sidor där de politiska partierna beskrivs var och en för sig, de sätts även in på en skala över dess politiska inriktning. Beskrivningen av partierna, förutom Sverigedemokraterna, är neutral (Karlsson, 2011, s. 45- 51). I beskrivningen om Sverigedemokraterna går det att läsa ”Sverigedemokraterna bildades 1988 och brukar beskrivas som ett främlingsfientligt och populistiskt parti” (Karlsson, 2011, s. 51). Ord som populistiskt och främlingsfientligt gör att beskrivningen blir negativ, vilket i förlängningen blir en negativ beskrivning av en del av det kollektiva parlamentariska deltagandet⁹.

⁹ Min tolkning av partibeskrivningarna är att samtliga partier utom Sverigedemokraterna skulle vara relativt nöjda med beskrivningen av partiet om de hade fått godkänna beskrivningen av partiet. Dock tror jag inte Sverigedemokraterna hade godkänt beskrivningen av partiet, därför väljer jag att tolka detta som en negativ beskrivning av kollektivt parlamentariskt politiskt deltagande i och med att författarna därmed indirekt menar att kollektivt parlamentariskt deltagande kan anses vara dåligt om det sker utifrån fel åsikter.

Efter kapitlet är det en sida med uppgifter och frågor till texten. Totalt är det 21 frågor som berör det kollektiva parlamentariska deltagandet. Det är två frågor som berör det individuella parlamentariska deltagandet. Dock är det inga av frågorna som berör det utomparlamentariska deltagandet. Vilket stämmer ganska bra överens med kapitlets innehåll och namn, *Statsskicket och partierna* (Karlsson, 2011, s. 57).

Nästa kapitel som analyserats heter *Europeiska Unionen* och omfattar 16 sidor. Avsnittets inriktning av det politiska deltagandet går att finna direkt i en bild med följande bildtext: "Några av Europaparlamentets över sjuhundra ledamöter i en omröstning" (Karlsson, 2011, s. 54-55). Direkt nämns det kollektiva parlamentariska politiska deltagandet. En annan form av politiskt deltagande går att finna i en bild med bildtexten: "Franska mjölkbönder sprider mjölk i protest mot EU:s jordbrukspolitik och planerna på minskat stöd till mjölkproducenterna" (Karlsson, 2011, s. 60). Bilden och bildtexten är ett tydligt exempel på en typ av kollektivt utomparlamentarisk deltagande.

Kapitlet avslutas precis som tidigare med frågor och uppgifter till texten. Det är enbart en form av politiskt deltagande som berörs, nämligen det kollektiva parlamentariska politiska deltagandet. Denna formen av politiskt deltagande berörs i totalt åtta stycken frågor (Karlsson, 2011, s. 69).

Nästa kapitel som analyserats heter *Internationell politik* och består av 22 sidor. Kapitlet handlar främst om utomparlamentariskt deltagande vilket går att se första gången politiskt deltagande nämns, i en faktaruta om terrorism. Terrorism beskrivs negativt och jämförs med krig (Karlsson, 2011, s. 73). Terrorism ses som ett kollektiv utomparlamentarisk deltagande och i det här fallet beskrivs deltagandet negativt. Även nästa gång som politiskt deltagande nämns så är det utomparlamentariskt, i samband med en bild med bildtexten "Tibetan protesterar mot Kinas ockupation..." (Karlsson, 2011, s. 75). Bildtexten är i singular, men på bilden syns flera tibetaner, därför kategoriseras denna benämning in under kollektivt utomparlamentariskt deltagande.

Kapitlet avslutas med uppgifter och frågor som berör kapitlet. Det är enbart fyra frågor som berör det politiska deltagandet. Dessutom är det enbart det kollektiva utomparlamentariska politiska deltagandet som berörs genom dessa frågor (Karlsson, 2011, s. 91).

Sammanfattningsvis är det framförallt ett kapitel som berör det politiska deltagandet mer än de andra, nämligen kapitlet *Demokrati och massmedia*. Detta kapitel berör samtliga aspekter av

deltagande och diskuterar dessa mer nyanserat än övriga kapitel. I tabellen nedan visas det sidantal som berör de olika aspekterna av politiskt deltagande, sidorna är indelade i om det politiska deltagande nämns positivt eller bara beskrivs och visas då med ett plustecken (+) samt om det politiska deltagande beskrivs negativt, då används ett minustecken (-). Dessutom är procentsatsen av andelen negativa respektive positiva beskrivningar av den totala beskrivningen uträknat, för att på så sätt tydliggöra uppdelningen mellan negativ respektive positiv beskrivning av politiskt deltagande.

Tabell. 5.1 Politiskt deltagande- Arena 50p.

Arena 50p	Parlamentariskt deltagande	Utomparlamentariskt deltagande	Totalt
Kollektivt deltagande	+ 28 sidor (80%)* - 7 sidor (20%) Frågor: 21 st	+ 12 sidor (71%) - 5 sidor (29%) Frågor: 8 st	+ 40 sidor (77%) -12 sidor (23%) Frågor: 29 st
Individuellt deltagande	+18 sidor (78 %) -5 sidor (22%) Frågor: 6 st	+3 sidor (75 %) -1 sida (25 %) Frågor: 3 st	+ 21 sidor (78%) - 6 sidor (22%) Frågor 9 st
Totalt	+46 sidor (79%) -12 sidor (21%) Frågor: 27 st	+15 sidor (71%) -6 sidor (29%) Frågor: 11 st	+ 61 sidor (77%) -18 sidor (23%) Frågor: 38 st

*% är avrundat till närmaste heltal

Från tabellen går det att se flera olika sammanfattande slutsatser av analysen. Den första är att *Arena 50p* har ett fokus mot det kollektiva parlamentariska politiska deltagandet. Dessutom går det att se att läroboken fokuserar mot det parlamentariska politiska deltagandet i stort, där detta berörs på totalt 58 sidor mot 21 sidor av det utomparlamentariska deltagandet. Samma mönster går att se i lärobokens frågor, där flesta frågorna handlar om parlamentariskt politiskt deltagande och kollektivt politiskt deltagande. Dessutom är läroboken mer positiv mot parlamentariskt deltagande jämfört med utomparlamentariskt deltagandet, där 79 procent av benämningarna av det parlamentariska deltagandet är positiva jämfört med 71 procent av benämningarna av det utomparlamentariska politiska deltagandet. Det går också att se att det finns ett fokus mot det kollektiva politiska deltagandet där 52 sidor berör kollektivt deltagande jämfört med 27 sidor som berör det individuella politiska deltagandet positivt. Dock berörs det individuella deltagandet mer positivt än det

kollektiva, skillnaden är dock marginell, en procentenhet. Avslutningsvis går det att se att läroboken till största delen, det vill säga 77 procent av benämningarna av det politiska deltagandet, är positiva.

5.2 Jobba med samhälle

Jobba med samhälle är utgiven av Bonnier Utbildning och skriven av Lars Binkemo, gymnasielärare och läromedelsförfattare. Läroboken är skriven för det praktiska programmet grundkurs i samhällskunskap och omfattar 164 sidor. I analysen av läroboken kommer fyra kapitel att analyseras: *Demokrati*, *Sveriges statskick*, *Påverka-påverkas* samt *Sverige i världen*. I resultatet kommer delar av analysen att presenteras och avslutningsvis kommer resultatet av läroboksanalysen att sammanfattas (Binkemo, 2011).

Det första kapitlet som presenteras är kapitlet *Demokrati*. Kapitlet är på fjorton sidor samt sex sidor med uppgifter till kapitlet, längst bak i läroboken. Första gången politiskt deltagande specificeras är i en beskrivning av rösträtt och val. Rösträtten och partibildningen beskrivs samt hur partier förhåller sig till val (Binkemo, 2011, s. 35). Rösträtt och valet är individuella former av parlamentariskt politiskt deltagande, medan partier sorteras in under kollektiv parlamentariskt deltagande. På nästa sida beskrivs två demokratiska beslutsformer, indirekt demokrati samt direktdemokrati. Båda formerna beskrivs kort och grunddragen presenteras.

I ett avsnitt som heter ”Demokratins problem”, diskuteras de problem som finns i demokratiska stater. Samtliga problem som berörs är rör det parlamentariska deltagandet. Först beskriver texten att det är svårt att avgöra vem som är mogen nog att rösta: ”Problemet med att ha en absolut åldersgräns är att många skulle vara mogna uppgiften långt tidigare medan andra inte är det. I en demokrati är det alltså svårt att bara få mogna människor att rösta” (Binkemo, 2011, s. 38). Därefter är problemet att väljarna inte är tillräckligt insatta eller har tillräckligt med kunskap för att sätta sig in i valt. Nästa problem som beskrivs är att beslut i en demokrati kan ta lång tid. Sedan beskrivs medborgares passivitet som ett problem:

Om människorna i en demokrati slutar att bry sig får politikerna aldrig reda på vad alla medborgarna faktiskt tycker. Det finns en risk att de som har en extrem åsikt av något slag oftare väljer att rösta. Dessa extrema åsikter får då en för stor del av den totala mängden röster i förhållande till vad befolkningen egentligen tycker (Binkemo, 2011, s. 39)

Dessa problem berör alla parlamentariskt politiskt deltagande. Det är både det kollektiva men främst det individuella parlamentariska deltagandet som diskuteras. Det finns ett tydligt fokus mot det representativa valet av politiker.

Ett typexempel på hur läroboken beskriver kollektivt parlamentariskt politiskt deltagande är i slutet av kapitlet då Sveriges partier beskrivs. Samtliga riksdagspartier beskrivs kortfattat men sakligt på fyra sidor (Binkemo, 2011, s. 42-45).

Kapitlets tillhörande frågor och uppgifter finns i ett eget avsnitt längst bak i boken. Dock är det utmärkt vilka frågor som hör till vilket kapitel. Det är i huvudsak det parlamentariska deltagandet som berörs i frågorna. Totalt är det 18 frågor som berör det kollektiva parlamentariska deltagandet samt tolv frågor som berör det individuella parlamentariska deltagandet (Binkemo, 2011, s. 134-138). En fråga handlar om utomparlamentariskt politiskt deltagande: ”Sök information om och redogör för någon valfri företeelse där människor medvetet väljer att bryta mot en lag. Det kan till exempel vara genom fildelning, civil olydnad eller genom att släppa ut minkar” (Binkemo, 2011, s. 134). Den här frågan är öppen i sin karaktär, vilket innebär att beroende av elevernas val kan frågan handla om det individuella- eller det kollektiva utomparlamentariska deltagandet¹⁰.

Nästa kapitel att presenteras är kapitlet *Sveriges statskick*, kapitlet omfattar tio sidor samt fyra sidor med frågor och uppgifter till kapitlet. Kapitlet har ett fokus mot det parlamentariska deltagandet. Ett tydligt exempel på detta finns i en beskrivning om hur grundlagarna kan ändras:

Om folket inte tycker att grundlagen ska ändras kan de stoppa ändringen genom att i nästa val rösta på de partier som är emot ändringen. Riksdagen kan också bestämma att det samtidigt med riksdagsvalet ska hållas en folkomröstning om ändringen av grundlagen. (Binkemo, 2011, s. 49).

Citatet innefattar både kollektivt och individuellt deltagande. Det kollektiva parlamentariska deltagandet finns i form av beskrivningen av partierna och riksdagen och det individuella parlamentariska deltagandet nämns i och med beskrivningen av folkomröstning.

Av de frågor som hör till kapitlet är det 28 frågor som handlar om det kollektiva parlamentariska deltagandet. Två frågor berör det individuella parlamentariska deltagandet (Binkemo, 2011, s.

¹⁰ Vid frågor som är öppna väljer jag att hellre ”fria än fälla” det vill säga att jag kategoriserar in dessa i en eller flera kategorier istället för att inte göra detta. I det här fallet kategorieras frågan både in under kollektivt parlamentariskt deltagande samt individuellt parlamentariskt deltagande.

140-143). Det utomparlamentariska deltagandet berörs beroende av hur eleverna väljer att svara i fyra av frågorna i kapitlet. Dessa fyra frågor handlar om hur eleven ska ta tillvara på sina nyvunna kunskaper och hur eleverna ska använda dessa till att påverka andra (Binkemo, 2011, s. 143). Frågorna kan antingen beröra det kollektiva eller individuella parlamentariska deltagandet, därför sorteras de in i båda kategorierna.

Det tredje kapitlet som presenteras är kapitlet *Påverka-påverkas*. Kapitlet omfattar 14 sidor samt fyra sidor med tillhörande uppgifter. Kapitlet beskriver flera former av politiskt deltagande. Ett exempel på flera former av politiskt deltagande finns i en beskrivning av östblockets fall, tre bidragande faktorer är enligt texten politiska förändringar, folkliga protester och demonstrationer. Därefter beskrivs organisationer som driver olika samhällsfrågor, exempelvis miljörörelsen (Binkemo, 2011, s. 58). Samtliga former av politiskt deltagande som beskrivs är kollektiva. Främst utomparlamentariska så som demonstrationer, protester och miljörörelsen, men även parlamentariska i det här fallet de politiska förändringar som beskrevs ske innan östblockets fall.

Ytterligare ett exempel på flera former av politiskt deltagande finns i under en rubrik som heter ”många sätt att påverka” under rubriken radas olika former av politiskt deltagande upp. De former som nämns är: gå med i parti eller organisation, rösta i val, skicka mejl eller brev till politiker, samla in namnunderskrifter, blogga, välja vilka varor och tjänster man köper samt delta i en folkrörelse. Förutom avsnittet finns det även en textruta som beskriver hur man ska gå till väga om man vill starta en demonstration (Binkemo, 2011, s. 59). Här går det att se att samtliga fyra typer av politiskt deltagande beskrivs. Där alla formerna har klumpats ihop till ett avsnitt som beskriver och ger läsaren hjälp med olika former av politiskt deltagande.

Många av frågorna till kapitlet handlar om politiskt deltagande. Det är totalt elva frågor som handlar om det kollektiva utomparlamentariska deltagandet. Det individuella utomparlamentariska deltagandet berörs även detta i elva stycken frågor. Det kollektiva parlamentariska deltagandet går att finna i åtta stycken frågor. Det individuella parlamentariska deltagandet är det deltagande som finns i flest frågor i det här kapitlet, totalt handlar 19 frågor om det individuella parlamentariska deltagandet.

Det fjärde och sista kapitlet som analyserats i den här läroboken heter *Sverige i världen*. Kapitlet omfattar 17 sidor samt fyra sidor med uppgifter till kapitlet. Kapitlet har ett relativt stort fokus mot

det individuella politiska deltagandet. Exempel på detta finns i en beskrivning om vad som skulle hända om alla tänkte att det man gör inte spelar någon roll, då menar texten att få personer skulle rösta och sopsortera. Texten menar att ingen ensam vill ta ansvar men att alla tillsammans kan göra skillnad (Binkemo, 2011, s. 71). Här beskrivs alltså röstning och valdeltagande som kategoriseras in under individuellt parlamentariskt deltagande. Sopsortering går att se som en del av en medveten politisk konsumtion, det vill säga ett individuellt utomparlamentariskt politiskt deltagande.

Ett av kapitlens avsnitt handlar om EU. Fokus är mot EU:s arbetsområden, inte mot EU:s politiska arena, dock nämns det politiska deltagandet vid några tillfällen. Bland annat när EU-parlamentets förhållande till svenska riksdagen diskuteras. Därefter berörs valet till Europaparlamentet som ett viktigt val för svenska medborgare. Även folkomröstningen om EMU diskuteras i avsnittet. Den gången politiskt deltagande berörs mest är när läroboken beskriver EU:s institutioner. Vid beskrivningen av ministerrådet, Europaparlamentet diskuteras politikernas roll i EU. Avsnittet om EU avslutar med att visa en bild var EU:s institutioner finns, även här beskrivs politikernas roll inom EU (Binkemo, 2011, s. 74-81). Folkomröstningarna och valet till Europaparlamentet är en del av det individuella parlamentariska politiska deltagandet. Politikernas och partiernas roll i EU är en del av det kollektiva parlamentariska politiska deltagandet. Inget av det politiska deltagandet diskuteras eller beskrivs problematiskt eller negativt.

Det är totalt fyra sidor med frågor som hör till kapitlet. Det är totalt fjorton frågor som handlar om det kollektiva parlamentariska deltagandet. Det är fyra frågor som handlar om det individuella parlamentariska deltagandet. Ingen av frågorna berör det kollektiva utomparlamentariska deltagandet, dock är det fem frågor som berör det individuella utomparlamentariska politiska deltagandet (Binkemo, 2011, s. 148-151).

Sammanfattningsvis behandlar samtliga analyserade kapitel politiskt deltagande. Dock är det framförallt ett kapitel, *Påverka-påverkas*, som behandlar fler än enbart en aspekt av politiskt deltagande. I tabellen nedan kommer det politiska deltagandet att sammanfattas.

Tabell. 5.2 Politiskt deltagande- Jobba med samhälle.

Jobba med samhälle	Parlamentariskt deltagande	Utomparlamentariskt deltagande	Totalt
Kollektivt deltagande	+25 sidor (86%)* -4 sidor (14%) Frågor: 68 st	+5 sidor (100%) - 0 sidor (0%) Frågor: 16 st	+30 sidor (88%) -4 sidor (12%) Frågor: 84 st
Individuellt deltagande	+18 sidor (86%) - 3 sidor (14 %) Frågor: 37 st	+ 4 sidor (100%) - 0 sidor (0%) Frågor: 21 st	+ 22 sidor (88%) - 3 sidor (12%) Frågor: 58 st
Totalt	+ 43 sidor (86%) - 7 sidor (14 %) Frågor: 105 st	+ 9 sidor (100%) - 0 sidor (0%) Frågor: 37 st	+ 52 sidor (88%) - 7 sidor (12%) Frågor: 142

*% är avrundat till närmaste heltal

Tabellen visar att det huvudsakliga fokuset är mot det kollektiva parlamentariska deltagande. Dessutom visar tabellen att läroboken har ett väldigt stort fokus på parlamentariskt deltagande i stort jämfört med utomparlamentariskt deltagande, där 50 sidor berör parlamentariskt deltagande jämfört med nio sidor som berör det utomparlamentariska deltagande. Läroboken har ett större fokus mot det kollektiva deltagandet jämfört med det individuella deltagandet. Dock är skillnaden inte lika stor, bara nio sidor skiljer dessa former av politiskt deltagande. Samma mönster går att se i de frågor som finns till texten, dock visar är lärobokens frågor mer sprida över de olika formerna av politiskt deltagande än texten. Läroboken beskriver politiskt deltagande i stort positivt, där 88% av de sidor som berör politiskt deltagande är positivt.

5.3 Kompass till samhällskunskap 100

Kompass till samhällskunskap 100 är utgiven av Gleerups förlag och skriven av Maria Eliasson och Gunilla Nolervik, båda gymnasielärare. Läroboken är anpassad för de teoretiska programmens grundkurs i samhällskunskap och omfattar 232 sidor (Eliasson, Nolervik, 2011). Det är tre kapitel som har analyserats och kommer att presenteras i resultatet: *Demokrati, Så styrs Sverige* samt *Sverige och världen*.

Det första kapitlet som analyserats heter *Demokrati* och omfattar 22 sidor samt två sidor med frågor och uppgifter till kapitlet. Kapitlet börjar med en bild på en folksamling som protesterar mot

Moubarak. På samma uppslag berörs politiskt deltagande på flera tillfällen, först nämns att: ”Vi har rätt att uttrycka våra åsikter, ha möten och demonstrationer, starta partier och föreningar” (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 19). Dessutom diskuteras det i texten om nazister ska få demonstrera, om det ska vara okej att rita karikatyrer av religiösa personer. Inledningen avslutas med att beskriva om antikens Grekland och rösträtten där. Det beskrivs tydligt att rösträtten enbart gällde vissa och att detta inte kunde kallas för demokrati (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 18-19). Bilden kategoriseras in under kollektivt parlamentariskt deltagande. Den inledande texten berör samtliga former av politiskt deltagande. Möten och demonstrationer är en del av det kollektiva utomparlamentariska deltagandet och den formen beskrivs både negativt och positivt. Likaså beskrivs att rita karikatyrer av religiösa ledare både som en del av demokratin men negativt, karikatyrerna i det här fallet sorteras som flygblad och därmed individuellt utomparlamentariskt deltagande. Den kollektiva parlamentariska formen av deltagandet, att starta partier presenteras, men diskuteras inte negativt. Det gör däremot den individuella formen av parlamentariskt deltagande, som diskuteras i relation till antikens Grekland, men även som en del av demokratin idag.

Ett långt avsnittet om politiskt deltagande handlar om ideologier och omfattar tio sidor. Det politiska deltagandet berörs sporadiskt under detta avsnitt. I inledningen till avsnittet går det att läsa: ”De politiska partierna har olika ideologiska rötter, det vill säga de har olika visioner om hur samhället ska se ut och fungera” (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 28). Därefter beskrivs franska revolutionen och hur partier uppstod ur revolutionen. Konservatismen beskrivs bland annat som till en början ha varit motståndare till allmän rösträtt. Därefter beskrivs liberalismen och ideologin kopplas till Folkpartiet. Socialismen kopplas till Socialdemokraterna och Vänsterpartiet. Kommunismen beskrivs och dess revolutionära tankar beskrivs, kommunismen i praktiken exemplifieras med Kina som beskrivs negativt (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 28-31):

Kina är ett av få länder i världen idag som kan kallas kommunistiskt. Ekonomin växer och kineserna- åtminstone vissa- blir allt rikare. Dock saknar de många demokratiska fri- och rättigheter. Det kommunistiska partiet är det enda tillåtna partiet och kritiska röster tystas med hårda metoder. (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 31).

Även fascism och nazism beskrivs och konkretiseras med exempel från Italien och Tyskland under andra världskriget. De nazistiska och fascistiska ideologierna konkretiseras till de politiska partiernas utveckling i Tyskland och Italien under andra världskriget. Dessutom presenteras general Francos militärdiktatur i Spanien som en del av fascism (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 32-33). Därefter beskrivs nyare ideologier kortfattat. Ekologismen beskrivs och relateras till framväxten av

olika miljörelser, men även miljöpartiet och folkomröstningen om kärnkraft beskrivs (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 34). Anarkismen beskrivs och dess deltagandeformer beskrivs:

Anarkismen tycker inte heller att politiska partier och organisationer gynnar individen. De kan lätt användas till att ge redan starka grupper mer makt. Människor ska istället organisera sig i frivilliga sammanslutningar för ett speciellt syfte, sammanslutningar som sedan lätt kan upplösas...Det är med direkta aktioner som bojkotter, strejker och demonstrationer som anarkisterna vill förändra samhället. Vissa anarkistiska grupper ser våld som något nödvändigt för att uppnå sina mål (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 35).

Även feminism beskrivs och kopplas till politiskt deltagande, partiet Feministiskt Initiativ presenteras, men även andra former av politiskt deltagande att starta demonstrationer, temaveckor, konserter samt uppror på internet nämns som former av sätt att agera politiskt (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 34, 37). Under avsnittet om ideologier berörs det politiska deltagandet flitigt. Till en början är det enbart de parlamentariska formerna av politiskt deltagande som berörs, i och med kopplingen mellan ideologier och partier samt beskrivningarna av hur rösträtten växte fram. Det kollektiva parlamentariska deltagandet berörs negativt, när detta kopplas samman med nazistiska och fascistiska partier. När de nyare formerna av ideologier beskrivs vidgas det politiska deltagande. Olika former av utomparlamentariskt deltagande beskrivs både kollektivt och individuellt deltagande samtidigt som det parlamentariska deltagandet beskrivs negativt.

Kapitlets sista sida handlar om politik utanför partierna. Olika former av politiskt deltagande beskrivs. I texten beskrivs det att många inte vill engagera sig partipolitiskt utan väljer andra former av engagemang. De engagemang som beskrivs är: nya sociala rörelser, fackföreningar samt civil olydnad. Dessa former beskrivs enbart positivt, utan att nackdelar beskrivs (Eliasson, Nolervik, 2011, s.39) Dock exemplifieras civil olydnad med en bild på en person som plankar med bildtexten:

Civil olydnad eller brottslighet? Genom att vägra betala i tunnelbanan och på bussar och pendeltåg vill en organisation för plankade få till stånd en avgiftsfri kollektivtrafik. På www.planka.nu kan du läsa mer om deras argument för att avgiftsstrejka. Så vad tycker du; politisk protest eller simpla snyltare? (Eliasson, Nolervik, 2011, s.39).

Avsnittet beskriver kollektivt parlamentariskt deltagande negativt. Samtidigt beskriver texten olika former av individuellt och kollektivt utomparlamentariskt deltagande. De utomparlamentariska politiska deltagandet beskrivs positivt och negativt i och med bildtexten.

Det är två sidor med frågor och uppgifter till texten. Det är 19 frågor som handlar om det kollektiva parlamentariska deltagandet. Det individuella parlamentariska deltagandet berörs i sex stycken frågor. Det kollektiv utomparlamentariska deltagandet behandlas i två frågor. Även det individuella utomparlamentariska deltagandet berörs i två stycken frågor (Eliasson, Nolervik, 2011, s.40-41).

Nästa kapitel att presenteras heter *Så styrs Sverige*. Kapitlet omfattar 20 sidor samt två sidor med frågor och uppgifter till kapitlet. Kapitlet har ett fokus mot det parlamentariska deltagandet och inleds med en bild på Rosenbad och riksdagshuset. Därefter beskrivs det kortfattat hur Sverige styrs, där nämns riksdagen och val där väljarna har möjlighet att rösta bort politiker (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 42-43). Dessa former av politiskt deltagande är parlamentariska, både kollektiva och individuella former av politiskt deltagande.

Riksdagen beskrivs på tre sidor och relateras till partier och ledamöter samt deras uppgifter. Talmannen presenteras, riksdagsledamöters möjligheter att lägga fram förslag samt ledamöters roll i riksdagens olika instanser presenteras också (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 47-49). Riksdagsledamöterna och partiernas roll i riksdagen är en del av det kollektiva parlamentariska deltagandet. Efter avsnittet om riksdagen presenterar läroboken ett avsnitt om regeringen som omfattar fem sidor. Alla sidor berör inte det politiska deltagandet, utan vissa delar berör enbart statsförvaltning och andra institutioner. Dock berörs politiskt deltagande vid flera tillfällen. (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 50-54). Samtliga beskrivningar är en del av det kollektiva parlamentariska politiska deltagandet. Texten beskriver och presenterar enbart det kollektiva parlamentariska deltagandet, utan att problematisera formen av deltagande.

Av kapitlets tillhörande frågor och uppgifter är det totalt 22 frågor som handlar om det kollektiva parlamentariska deltagandet. Det individuella parlamentariska deltagandet berörs i fyra frågor. Det individuella respektive det kollektiva utomparlamentariska politiska deltagandet berörs enbart i en fråga vardera (Eliasson, Nolervik, 2011, s.62-63).

Det sista kapitlet att presenteras är *Sverige och världen*, kapitlet omfattar 26 sidor samt två sidor med tillhörande frågor och uppgifter. Första gången politiskt deltagande nämns är i en beskrivning av svensk säkerhetspolitik samt de hot som finns mot Sverige, där nämns terrorattentat som ett möjligt hot. Terrorattentat nämns ytterligare två gånger i kapitlet också då negativt, en gång i ett avsnitt som handlar om krig och konflikter. Samt en gång med rubriken ”terror som vapen” (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 215, 218,221). Terrorattentat sorteras in som politiskt motiverat våld, det vill säga kollektivt utomparlamentariskt deltagande, eftersom detta beskrivs som hot, del av krig samt som en form av krigsföring är detta en negativ beskrivning av det utomparlamentariska politiska deltagandet.

I ett avsnitt om EU berörs politiskt deltagande vid några tillfällen. I beskrivningen av EU:s institutioner finns det beskrivningar av hur politiker väljs till Europaparlamentet, samt politikernas roll i Europeiska rådet och ministerrådet (Eliasson, Nolervik, 2011, s.230-232). Beskrivningarna av politikernas roller inom EU är en del av politisk deltagande som en del av partimedlemskap, det vill säga kollektivt parlamentariskt deltagande. Beskrivningen av valet till Europaparlamentet är en del av det individuella parlamentariska deltagandet. Avsnittet om EU är kapitlets sista del som berör politiskt deltagande.

Av de frågor som tillhör kapitlet är det totalt åtta frågor som handlar om det kollektiva parlamentariska deltagandet. En fråga handlar om det individuella parlamentariska deltagandet. Två frågor berör det kollektiva utomparlamentariska deltagandet. Ingen av frågorna kan kategoriseras in under det individuella utomparlamentariska deltagandet (Eliasson, Nolervik, 2011, s. 238-239)

Sammanfattningsvis är det främst första kapitlet *Demokrati* som berör det politiska deltagandet mest varierat. Kapitlet *Så styrs Sverige* berör framförallt det parlamentariska deltagandet medan det tredje kapitlet *Sverige och världen* berör politiskt deltagande sporadiskt. I tabellen nedan går det att se en hur det politiska deltagandet fördelar sig på de olika kategorierna av politiskt deltagande:

Tabell 5.3 Politiskt deltagande- Kompass till samhällskunskap 100.

Kompass till samhällskunskap 100	Parlamentariskt deltagande	Utomparlamentariskt deltagande	Totalt
Kollektivt deltagande	+33 sidor (75%)* -11 sidor (25%) Frågor: 49 st	+9 sidor (64%) -5 sidor (36%) Frågor: 5 st	+42 sidor (72%) -16 sidor (28%) Frågor: 54 st
Individuellt deltagande	+17 sidor (81%) - 4 sidor (19%) Frågor: 11 st	+7 sidor (78%) -2 sidor (22%) Frågor: 3 st	+24 sidor (80%) -6 sidor (20%) Frågor 14 st
Totalt	+ 50 sidor (77%) -15 sidor (23%) Frågor: 60 st	+16 sidor (70%) -7 sidor (30%) Frågor: 8 st	+66 sidor (75%) -22 sidor (25 %) Frågor: 68 st

*% är avrundat till närmaste heltal

I tabellen går det att se att lärobokens fokus är mot det kollektiva parlamentariska deltagandet. Dessutom går det att se att läroboken har ett större fokus på det kollektiva deltagandet jämfört med det individuella deltagandet. Det kollektiva deltagandet berörs på totalt 58 sidor jämfört med det individuella som berörs på totalt 30 sidor. Det går även att se att det huvudsakliga fokuset är mot det parlamentariska deltagandet där totalt 65 sidor berör det parlamentariska deltagandet jämfört med det utomparlamentariska deltagandet som enbart berörs på totalt 23 sidor. Samma mönster går att se i antalet frågor i läroboken. Dessutom går det att utläsa att boken till största delen är positiv till politiskt deltagande.

5.4 Z-konkret samhällskunskap kurs 1b

Läroboken är utgiven av Liber förlag och skriven av Bengt-Arne Bengtsson och omfattar 301 sidor. De kapitel som har analyserats i den här uppsatsen är: *Politiska partier och idéer*, *Statsskick* samt *Internationella förhållanden* (Bengtsson, 2011).

Det första kapitlet som presenteras är *Politiska partier och idéer*, kapitlet omfattar 22 sidor samt fyra sidor med frågor och uppgifter till kapitlet. Några exempel på politiskt deltagande finns i kapitlets inledande bilder först på gamla valaffischer, där bland annat en gammal affisch från socialdemokraterna visas. Även en affisch med ett hakkors från Nationalsocialisterna avbildas (Bengtsson, 2011, s. 57). Ytterligare en bild presenteras, den här gången i en bild av franska revolutionen. Revolution beskrivs sedan i texten neutralt, utan några negativa beskrivningar. Revolutioner exemplifieras med franska-, ryska- samt industriella revolutionen (Bengtsson, 2011, s. 59). Revolution är en del av det kollektiva utomparlamentariska deltagandet.

Det parlamentariska deltagandet får ett stort fokus; de svenska partierna kopplas till ideologier, dessutom sätts de in på en vänster-höger skala. Partiernas position beskrivs både i text och i en bild (Bengtsson, 2011, s. 63). Partiengagemang sorteras in under kollektivt parlamentariskt politiskt deltagande. Läroboken fortsätter på nästkommande fyra sidor att beskriva politiska partier. Samtliga partiers historia, inriktning samt partiledare beskrivs. Blockpolitiken diskuteras och partiernas syn på miljö kontra tillväxt diskuteras. Dessutom presenteras partierna andel av röster vid valet 2010 (Bengtsson, 2011, s. 64-67). Partipolitiken beskrivs i det här fallet neutralt, partipolitik sorteras in under kollektivt parlamentariskt deltagande. Val och röstning är en del av det individuella parlamentariska deltagandet.

Efter avsnittet om svenska partier presenteras partier i Norden och i Tyskland, Storbritannien och USA. Partierna i de olika länderna beskrivs neutralt. Dessutom beskrivs valdeltagandet i några av länderna (Bengtsson, 2011, s. 67-69). Återigen är det alltså det kollektiva parlamentariska deltagandet som berörs i och med beskrivningen av partier. Dessutom är det även den individuella formen av parlamentariskt politiskt deltagande som diskuteras. Vidare kopplas ideologier till politiskt deltagande, första gången är när liberalismen kopplas till den svenska politiken och framförallt folkpartiet. En bild på Margaret Thatcher med tillhörande bildtext presenterar henne som en nyliberal politiker. Moderata samlingspartiet sorteras även det in under de nyliberal idéerna. Socialdemokratiska arbetarpartiet och Vänsterpartiet sorteras in under reformistiska partier men socialistiska. I en bild i avsnittet om kommunism beskrivs revolution som exemplifieras med den kubanska revolutionen på 1950-talet (Bengtsson, 2011, s. 73-78). Avslutningsvis presenteras en faktaruta om fascism och nazism, som sedan kopplas till det nazityskland och dess politik (Bengtsson, 2011, s.79). Återigen är det det främst det kollektiva parlamentariska deltagandet som berörs. Främst berörs partierna positivt men i fallet om nazityskland berörs partideltagande negativt. När revolution som politiskt deltagande presenteras är detta utan några negativa värderingar. Revolution sorteras in under kollektivt utomparlamentariskt deltagande.

Av de frågor som hör till kapitlet är det 25 frågor som handlar om det kollektiva parlamentariska deltagandet. Tre frågor berör det individuella parlamentariska deltagandet. Två frågor handlar om det kollektiva utomparlamentariska deltagandet medan inga frågor handlar om det individuella utomparlamentariska deltagandet (Bengtsson, 2011, s. 79-82).

Nästa kapitel att presenteras heter *Statsskick*. Kapitlet omfattar 43 sidor samt tio sidor tillhörande frågor och uppgifter. Kapitlet har ett fokus mot det parlamentariska deltagandet.

Ett typiskt avsnitt i kapitlet jämför direkt demokrati och indirekt demokrati. Båda formerna beskrivs. I beskrivningen av den direkta demokratin beskrivs folkomröstningar som en viktig punkt. Den indirekta demokratin beskrivs med representanter och olika församlingar som representerar folket. Läroboken fortsätter med att beskriva ”den västerländska demokratin” där bland annat rösträtt, partier och regeringens roll i demokratin presenteras (Bengtsson, 2011, s. 86-88). Omröstningar och rösträtt sorteras in under den individuella parlamentariska deltagandet och partier, politiska församlingar och regering sorteras in under kollektivt parlamentariskt deltagande.

Kapitlets avslutande nio sidor handlar om andra styrelsesätt i västerländska demokratier, även här berörs parlamentariskt politiskt deltagande vid flera tillfällen. Först beskrivs folkrepresentation i olika länder, riksdagen som parlament sätts i relation till Storbritanniens, Tysklands och USAs parlament. Politikernas roller i de olika parlamenten jämförs och beskrivs. Inga värdeladdade ord används utan beskrivningen är saklig. Därefter jämförs samma länders olika valsystem, där proportionella valsystem jämförs med majoritetsval. Texten är enbart beskrivande, utan några negativa beskrivningar. Avslutningsvis jämförs parlamentarismen med presidentstyre, här beskrivs politikernas roll i systemet men även hur detta påverkar valsystemet, även här utan några negativa beskrivningar (Bengtsson, 2011, s. 118-126). Det parlamentariska deltagandet beskrivs och diskuteras omfattande på åtta sidor. Det kollektiva parlamentariska deltagandet berörs när politikernas och partiernas roller diskuteras. Det individuella parlamentariska deltagandet berörs när texten beskriver hur valsystem och valen fungerar samt relaterar detta till väljarna och regler kring vem som får rösta.

Av de frågor som hör till kapitlet är det hela 49 stycken frågor som handlar om det kollektiva parlamentariska deltagandet. Det är även många frågor som berör det individuella parlamentariska deltagandet, totalt 30 stycken frågor. Inga frågor handlar om det utomparlamentariska politiska deltagandet.

Det sista kapitlet som analyserats i läroboken heter *Internationella förhållanden* och omfattar 56 sidor samt sju sidor med frågor. Kapitlet berör främst parlamentariskt deltagande, men även viss utomparlamentariskt deltagande beskrivs. Några exempel på beskrivningar av utomparlamentariskt politiskt deltagande, är när olika organisationer beskrivs, där beskrivs bland annat NGO:s. Dessa sägs ”fungera som aktörer i det internationella spelet (Bengtsson, 2011, s. 241). Även terrorism beskrivs och illustreras med en bild av World Trade Center och en bildtext som beskriver hur oskyldiga dödades (Bengtsson, 2011, s. 243). Båda exemplen är beskrivningar av kollektivt utomparlamentariskt deltagande. Där det första exemplet, NGO:s beskrivs positivt medan det andra exemplet, terrorism, beskrivs negativt.

Ett avsnitt som berör politiskt deltagande i stor utsträckning är ett avsnitt om EU. Avsnittet omfattar 26 sidor. Det politiska deltagandet berörs dock sporadisk. Första gången politiskt deltagande behandlas är vid beskrivningen av hur olika länder blev medlemmar, att många länders medlemskap kunde ske med hjälp av folkomröstningar presenteras (Bengtsson, 2011, s.258). Andra gången

politiskt deltagande berörs är vid beskrivningen av EMU, där texten beskriver att Sverige ej är medlemmar i EMU, eftersom det svenska folket röstade nej till EMU i en folkomröstning (Bengtsson, 2011, s. 261) Folkomröstningar kategoriseras in under det kollektiva parlamentariska politiska deltagandet. Därefter berörs politiskt deltagande i en faktaruta över EU:s maktorgan, där antal ledamöter, platser och röster i ministerrådet, kommissionen och parlamentet presenteras. Samma institutioner fördjupas sedan, beskrivningarna är omfattande, men samtliga institutioner som nämnts relateras till politiker och deras roller i institutionerna (Bengtsson, 2011, s. 263, 265-268). Politiker samt politikernas roller är en del av det kollektiva parlamentariska deltagandet, deltagandet beskrivs enbart positivt och sakligt, utan negativa beskrivningar. Nästa gång politiskt deltagande behandlas är när EU:s folkliga stöd diskuteras. EU:s stöd beskrivs i Sverige följa vänster-höger skalan medan det ser ut på andra sätt i Europa. Det beskrivs även vilka svenska partier som tidigt varit positiva respektive negativa till EU. Dessutom beskrivs den svenska folkomröstningen utförligt. Det beskrivs även hur svenska partier kampanjade för och emot både EU-medlemskapet och medlemskapet i EMU (Bengtsson, 2011, s. 270-272). När engagemanget från politiker och partiers inställning till EU beskrivs är det de kollektiva parlamentariska deltagandet som beskrivs. När texten däremot behandlar folkomröstningar är det individuellt parlamentariskt politiskt deltagandet som beskrivs. Läroboken fortsätter med att beskriva och relatera EU till Sverige. Texten beskriver att det finns svenska partier och politiker representerade på olika nivåer inom EU. EU kopplas också samman med regeringen och riksdagen, där förhållandet mellan politiker i EU och regeringen beskrivs. Riksdagens förhållande mellan EU förklaras också. Vidare fortsätter läroboken med att beskriva hur de svenska partierna förhåller sig till Sveriges medlemskap (Bengtsson, 2011, s.275-278). Samtliga beskrivna former av deltagande är kollektiva och parlamentariska. Ingen beskrivning av det politiska deltagandet är negativ. Avsnittet om EU avslutas med att beskriva hur politikerna på landstings- och kommunnivå måste förhålla sig till EU (Bengtsson, 2011, s.279). Återigen beskrivs det kollektiva parlamentariska deltagandet.

Av de frågor som rör till kapitlet är det 19 frågor som handlar om det kollektiva parlamentariska deltagandet. Sju frågor handlar om det individuella parlamentariska deltagandet. Två frågor handlar om det kollektiva utomparlamentariska deltagandet. Inga frågor rör det individuella utomparlamentariska deltagandet.

Sammanfattningsvis är den här läroboken den lärobok som är mest omfattande av de analyserade läroböckerna. Det går att se att politiskt deltagande berörs flitigt i samtliga kapitel, främst det första

och andra av de två analyserade kapitel. I Tabellen nedan presenteras de sammanfattande resultaten av läroboksanalysen.

Tabell 5.4 Politiskt deltagande- Z-konkret samhällskunskap kurs 1b.

Z-konkret	Parlamentariskt deltagande	Utomparlamentariskt deltagande	Totalt
Kollektivt deltagande	+52 sidor (96%)* -2 sidor (4%) Frågor: 93 st	+6 sidor (67%) -3 sidor (33%) Frågor: 5 st	+58 sidor (92%) -5 sidor (8%) Frågor: 98 st
Individuellt deltagande	+27 sidor (100%) -0 sidor (0%) Frågor: 39 st	+0 sidor (0%) - 0 sidor (0%) Frågor: 0 st	+27 sidor (100%) -0 sidor (0%) Frågor: 39 st
Totalt	+ 79 sidor (98%) -2 sidor (2%) Frågor: 132 st	+6 sidor (67%) - 3 sidor (33%) Frågor: 5 st	+85 sidor (94%) -5 sidor (6%) Frågor 137 st

*% är avrundat till närmaste heltal

Tabellen visar tydligt att lärobokens huvudsakliga fokus är mot det kollektiva parlamentariska deltagandet. Ett ännu tydligare fokus är mot det parlamentariska deltagandet, där totalt 81 sidor berör det parlamentariska deltagandet mot nio sidor som berör det utomparlamentariska deltagandet. Det är även ett större fokus mot kollektivt deltagandet, 63 sidor, än individuellt deltagande 27 sidor. Samma mönster finns i bokens frågor och uppgifter till texten. Avslutningsvis visar tabellen att läroboken är den lärobok som berör det politiska deltagandet mest omfattande med hela 85 sidor, där 94% av sidorna är positiva till det politiska deltagandet.

5.5 Slutsatser

I det här avsnittet kommer resultatet att sammanfattas i relation till uppsatsen frågeställningar. Svaren på frågeställningarna kommer att presenteras i tabellform och tydliggöras med tillhörande textavsnitt.

Den första frågeställningen i den här uppsatsen var: *Uppmuntrar läroböckerna till politiskt deltagande?* Svaret på den frågeställningen är ja. I nedanstående tabell går det att utläsa att läroböckerna till en övervägande del berör det politiska deltagandet positivt.

Tabell. 5.5 Politiskt deltagande- samtliga läroböcker.

Samtliga läroböcker	Parlamentariskt deltagande	Utomparlamentariskt deltagande	Totalt
Kollektivt deltagande	+138 sidor (84%)* -27 sidor (16%) Frågor: 231 st	+32 sidor (71%) -13 sidor (29%) Frågor: 34 st	+ 170 sidor (81%) - 40 sidor (19%) Frågor: 265 st
Individuellt deltagande	+80 sidor (87%) -12 sidor (13%) Frågor: 93 st	+14 sidor (82%) - 3 sidor (18%) Frågor: 27 st	+94 sidor (86%) -15 sidor (14%) Frågor 120 st
Totalt	+215 sidor (85%) -39 sidor (15%) Frågor: 324 st	+46 sidor (74%) -16 sidor (26%) Frågor: 61 st	+264 sidor (83%) -55 sidor (17%) Frågor: 385 st

*% är avrundat till närmaste heltal.

Som det går att se i tabellen är läroböckerna positiva till politiskt deltagande. Totalt berörs det politiska deltagande till 83 procent positivt. Att 83 procent av de gånger politiskt deltagande nämns är positivt, är en väldigt hög siffra. Det betyder att enbart en femtedel av de gånger politiskt deltagande nämns är det i negativ bemärkelse. Dessutom går det att se att flera av de gånger politiskt deltagande benämns negativt enbart är en del av problematiseringen av det politiska deltagande, som exempelvis i läroboken *Arena 50 p*:

Partierna behövs för att fånga upp och sammanföra politiska åsikter och driva opinion för att förverkliga dessa. Man kan säga att de ska "kanalisera" folkviljan så att det skapas struktur i den politiska debatten, så att "samtalet" i det öppna samhället inte bara blir ett kaos av individuellt skrikande (Karlsson, 2011, s. 45).

I diskussionen om kollektivt politiskt deltagande benämns det individuella deltagande negativt. Viss förklaring av de negativa delarna av det politiska deltagande går också att finna i beskrivningen av olika former av olagliga former av politiskt deltagande, så som exempelvis terrorism.

Den andra frågeställningen som har använts i uppsatsen är: *Premieras vissa former av politiskt deltagande i läroböckerna? I sådana fall vilka?* Svaret på den här frågan går också att finna i ovanstående tabell. Svaret är ja, politiskt deltagande i läroböckerna handlar till största delen om det kollektiva parlamentariska deltagandet. Det kollektiva parlamentariska deltagandet nämns på 77 sidor fler än närmaste deltagandeform, individuellt parlamentariskt deltagande. Det går även att se ett ännu större fokus mot det parlamentariska politiska deltagandet i stort. Det parlamentariska

politiska deltagandet behandlas på totalt 257 sidor jämfört med 62 sidor för det utomparlamentariska deltagandet. Samma mönster går också att se i jämförelsen mellan kollektiva och individuella former av politiskt deltagande, där det kollektiva politiska deltagandet nämns på fler än hundra sidor mer än det individuella politiska deltagandet. Ur läroböckerna går det att se mönster att när det parlamentariska formerna av politiskt deltagande behandlas så omfattar detta flera sammanhängande sidor. Ofta i avsnitt om politiska partier och representanter i riksdag, regering och inom EU. Det utomparlamentariska deltagandet däremot nämns ofta i korta avsnitt och i faktarutor eller liknande. Det går att se att det utomparlamentariska politiska deltagandet nämns som en alternativ form av politiskt deltagande, ofta mer som ett komplement till det parlamentariska deltagandet.

Den tredje och sista frågeställningen som använts i den undersökningen är: *Finns det några skillnader i fokus av politiskt deltagande i läroböckerna för de praktiska respektive teoretiska programmen? I sådana fall vilka?* Svaret på den här frågan är ja, vissa skillnader finns. De skillnader som finns går att utläsa i en jämförelse mellan tabellerna nedan.

Tabell 5.6 Politiskt deltagande- Läroböcker, praktiska program.

Praktiska program	Parlamentariskt deltagande	Utomparlamentariskt deltagande	Totalt
Kollektivt deltagande	+53 sidor (83%)* -11 sidor (17%) Frågor: 89 st	+17 sidor (77%) - 5 sidor (23 %) Frågor: 24 st	+70 sidor (81%) -16 sidor (19%) Frågor 113 st
Individuellt deltagande	+36 sidor (82%) - 8 sidor (18%) Frågor: 43 st	+ 7 sidor (87%) - 1 sidor (13%)** Frågor: 24 st	+43 sidor (83%) -9 sidor (17%) Frågor: 67 st
Totalt	+89 sidor (82%) -19 sidor (18%) Frågor: 132 st	+24 sidor (80%) -6 sidor (20%) Frågor 48 st	+113 sidor (82%) -25 sidor (18%) Frågor 180 st

*% är avrundat till närmaste heltal.

**% är från 12,5% avrundat uppåt, och 87,5 % avrundat nedåt för att nå en helhet på 100%

Tabell 5.7 Politiskt deltagande- Läroböcker, teoretiska program.

Teoretiska program	Parlamentariskt deltagande	Utomparlamentariskt deltagande	Totalt
Kollektivt deltagande	+86 sidor (87%)	+15 sidor (65%)	+101 sidor (83%)
	-13 sidor (13%)	-8 sidor (35%)	-21 sidor (17%)
	Frågor: 142 st	Frågor: 10 st	Frågor: 152 st
Individuellt deltagande	+44 sidor (92%)	+7 sidor (78%)	+51 sidor (89%)
	-4 sidor (8%)	-2 sidor (22%)	-6 sidor (11%)
	Frågor: 50 st	Frågor: 3 st	Frågor: 53 st
Totalt	+130 sidor (91%)	+22 sidor (69%)	+155 sidor (85%)
	-17 sidor (9%)	-10 sidor (31%)	-27 sidor (15%)
	Frågor: 192 st	Frågor: 13 st	Frågor: 205 st

*% är avrundat till närmaste heltal.

Skillnaden i antal sidor som de olika delarna av det politiska deltagandet berörs på är få i relation till det totala antalet sidor som berörs. Däremot går det att se att läroböckerna för de praktiska programmen har en liknande inställning till samtliga former av politiskt deltagande, samtliga former av politiskt deltagande berörs ungefär till 80 procent positivt. De teoretiska programmens läroböcker är däremot i högre grad negativa till kollektivt utomparlamentariskt deltagande, där 35 procent av sidorna är negativa till den formen av politiskt deltagande. Detta mönster går att se i både läroböckerna för det teoretiska programmen. Att fler sidor berör politiskt deltagande i de teoretiska läroböckerna än i de praktiska läroböckerna beror på att dessa totalt omfattar fler sidor.

6. Diskussion

I det här avsnittet kommer uppsatsens slutsatser att relateras och diskuteras till tidigare forskning och den teori som presenterats. Därefter kommer diskussionen att avslutas med förslag på vidare forskning.

Den tidigare forskningen visar att läroböcker används i stor grad i skolan. Forskningen visar också att många lärare anser att läroböckerna är relativt bra. Frågan är om detta stämmer? Bronäs (2000) visar att läroböckerna har en entydig bild av demokrati är en beslutsmetod, ofta en beslutsmetod i harmoni och samförstånd. På samma sätt visar den här uppsatsen att det stora fokuset mot det parlamentariska politiska deltagande skapar en bild av att demokrati enbart är en beslutsmodell. Dessutom visar den här undersökningen att det parlamentariska politiska deltagandet inte problematiseras i stor grad, utan enbart beskrivs. Holmén (2006) har visat att läroböckerna är beroende av det politiska klimatet i ett land, där läroboken är en form av minsta gemensamma nämnare. Resultatet av den här uppsatsen visar på ett liknande mönster, ingen av läroböckerna uttrycker särskilt kontroversiella åsikter om politiskt deltagande, det är främst de traditionella och de deltagandeformer som har en bred legitimitet i samhället som beskrivs. Främst är det de parlamentariska formerna som beskrivs, vilka också har en bred legitimitet i samhället. Även när de utomparlamentariska formerna av deltagande beskrivs är det först och främst deltagande som används i stor utsträckning som demonstrationer, namninsamlingar och civil olydnad. Dock går det att se att några nyare former av politiskt deltagande behandlas i vissa böcker, exempelvis plankning och deltagande i politiska internetforum. Detta kan ses som en indikation på att flera former av utomparlamentariskt deltagande blir mer och mer acceptabelt i samhället utifrån Holmén's teori om att läroböckerna speglar samhället.

En förklaring till att läroböckerna har ett stort fokus mot det parlamentariska politiska deltagandet går att finna i Johanssons (2007) beskrivning av det utomparlamentariska deltagandet i förhållande till det parlamentariska deltagandet, där hon beskriver att ett ökat utomparlamentariskt deltagande i kombination med minskat parlamentariskt deltagande skulle kunna urholka det parlamentariska systemet, om det parlamentariska systemet inte utvecklas och förändras av det utomparlamentariska politiska deltagandet. Läroboksförfattarnas utgångspunkter kan vara att det parlamentariska deltagandet måste uppmuntras, för att kunna upprätthålla det svenska parlamentariska systemet. I det här fallet går det återigen att se läroböckerna som en konservativ bromsande kraft.

I de undersökningar av ungas politiskt deltagande visar samtliga undersökningar att ungas politiska deltagande är inriktat mot det individuella deltagandet, vilket även Bengtsson (2008) visar i sin schematiska bild över samhällets förändring i relation till förändringen av det politiska deltagandet. Bengtsson menar att samhällsförändringen lett till ett förändrat politiskt deltagande, till ett ökat fokus mot det utomparlamentariska politiska deltagandet. I relation till detta går den här uppsatsen slutsats att se som en motreaktion till det förändrade politiska deltagande. Läroboken går i det här fallet att se som en bromsande motpol som istället för att beskriva individuellt politiskt deltagande och utomparlamentariskt politiskt deltagande, istället fokuserat på det motsatta. En annan synvinkel på just den här motsättningen kan vara att läroböckerna försöker att motverka elevernas låga intresse för det parlamentariska och det kollektiva politiska deltagandet genom att beskriva dessa former av deltagandet i större utsträckning.

En av den här uppsatsen slutsatser var att läroböckerna i stor grad beskriver det politiska deltagandet positivt. Detta kan vara en av förklaringarna till att ungdomar är mer positiva till politiskt deltagande än övriga samhällsgrupper, något som Johansson (2010) visat. Det vill säga att genom positiva beskrivningar av politiskt deltagande, att det som samhällsmedborgare går att göra skillnad, kan ungdomarna på så sätt få ett större förtroende för det politiska deltagandet samt dess möjligheter till påverkan. En annan mer cynisk tolkning av ungdomars positiva inställning till politiskt deltagande är att de inte sett det politiska deltagandet i praktiken utan enbart läst om deltagandet i teorin. Att de är naiva och tror att de kan förändra världen, precis som Sandahl (2013) visar i sin undersökning. När ungdomarna senare prövar att delta politiskt inser de att möjligheten till påverkan är liten och därmed minskar förtroendet för det politiska deltagandet. Som Sandahl visar går det att överbrygga denna motsättning mellan kunskap om samhällets komplexitet och minskat politiskt deltagande med bra lärare som informerar om komplexiteten samtidigt som de ger eleverna redskap till att delta politiskt. Jag är dock till viss del cynisk, jag tror att många lärare inte lyckas med att motivera eleverna samtidigt som de beskriver ett samhälles komplexitet. Jag tror att ungas positiva inställning till politiskt deltagande till viss del beror på deras naivitet, men även att läroböckerna till stor del är positiva till politiskt deltagande.

Den sista frågeställningen i den här uppsatsen handlade om skillnader mellan läroböckerna för de praktiska respektive teoretiska programmen. Skillnaden mellan dessa programs läroböcker är inte motiverad i läroplanen då det central innehållet för de olika grundkurserna skiljer sig enbart med en mening (Skolverket, 2011). Dock visade den här undersökningen att det fanns en skillnad i

beskrivningen av det politiska deltagandet mellan de olika kursernas läroböcker. Läroböckerna för de praktiska programmen är mer positiva till all form av politiskt deltagande än läroböckerna för de teoretiska programmen. I den tidigare forskningen och i teorin går det att läsa att Johansson (2010) samt Amnå (2008) beskriver att det finns en skillnad i deltagande mellan socioekonomiskt svaga respektive socioekonomiskt starka individer. Johansson (2010) beskriver att de starkare individerna deltar i mer krävande deltagarformer än de svagare individerna. Genom att de praktiska programmens läroböcker uppmuntrar till samtliga former av politiskt deltagande, kan detta ses som ett försök från läroboksförfattarna att jämna ut skillnaderna mellan resursstarka individer.

Enligt Amnå (2008) har Sverige ett högt politiskt deltagande, med ett relativt jämlikt politiskt deltagande, dock har skillnaderna ökat i och med individualiseringen av det politiska deltagandet. I och med att samtliga läroböcker till största del fokuserar på det kollektiva politiska deltagande går det att se läroböckernas bidrag till jämlikheten av det politiska deltagandet ur två synvinklar. Den första är att läroböckerna inte ger individerna tillräckligt med kunskaper och redskap till att delta individuellt i politiken. En sådan syn gör att läroböckerna bör förändra sitt stoff, till att i större grad fokusera mot den individuella formen av deltagande. Den andra synvinkeln är att läroböckerna vet om att individualiseringen av det politiska deltagande skapar klyftor och att de försöker att motverka detta. Genom att läroböckernas tyngdpunkt är mot det kollektiva deltagandet kan detta bidra till att minska klyftorna inom det politiska deltagandet, då det kollektiva deltagandet är en mer jämlik form av deltagande. Det går att se att det politiska deltagandet ökar om de hinder som finns för politiskt deltagande minskar (Amnå, 2008). Läroböckerna i den här studien har till visst del försökt eliminera de hinder som finns för politiskt deltagande. Deras största bidrag till att minska hindren är genom att till största del uppmuntra till politiskt deltagande. Läroböckernas största bidrag till de hinder som finns är att inte fokusera tillräckligt mycket på de former av politiskt deltagande som ökar i samhället, vilket kan innebära att eleverna inte rustas inför ett förändrat politiskt deltagande.

Avslutningsvis så har den här c-uppsatsen bidragit till forskningen genom att visa på hur det politiska deltagandet framställs i läroböcker. Genom uppsatsen kan yrkesverksamma lärare få en tydlig uppfattning om vilka styrkor respektive brister de olika läroböckerna har. Genom att se dessa styrkor respektive brister kan den undervisande läraren därefter komplettera läroböckernas syn på politiskt deltagande för att på så sätt skapa en mer komplett bild av det politiska deltagandet.

6.1 Vidare forskning

Det är framförallt två inriktningar av forskning som är intressanta när det gäller vidare forskning utifrån den här c-uppsatsen. Den första inriktningen är att kvalitativt undersöka läroboksförfattarna syn på politiskt deltagande. Att genom kvalitativa intervjuer undersöka varför de valt att lägga tyngdpunkten på vissa former av politiskt deltagande, samt hur de motiverar dessa val. På så sätt går det att utröna om läroboksförfattarna medvetet försökt väga upp utvecklingen av det politiska deltagandet eller om de har en föråldrad syn på politiskt deltagande.

Den andra inriktningen av forskning är hur lärare relaterar och kompletterar läroböckernas syn på politiskt deltagande i sin undervisning. Detta skulle kunna genomföras utifrån kvalitativa intervjuer där lärarnas synvinklar förs fram. Genom att undersöka lärares syn på politiskt deltagande tillsammans med den här undersökningen skapas en sammanfattande bild av hur politiskt deltagande förmedlas till eleverna i den svenska gymnasieskolan.

Referenser

- Ahlström, N (2013) *Demokratiteoretisk analys av läromedel i samhällskunskap- En kvalitativ studie om det demokratiteoretiska innehållet i läromedel för samhällskunskap 1a1 och 1b under GY-2011*. Karlstad Universitet: C-uppsats.
- Ammert, N (2011) *Om läroböcker och studiet av dem*. I Ammert, N [RED] *Att spegla världen- läromedelsstudier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Amnå, E (2008) *Jourhavande medborgare- Samhällsengagemang i en folkrörelsestat*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bengtsson, B-A (2011) *Z-konkret samhällskunskap kurs 1b i GY 2011*. Stockholm: Liber AB.
- Bengtsson, Å (2008) *Politiskt deltagande*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bernmark-Ottosson (2005) *Demokratins stöttepelare- En studie av lärarstuderandes demokratiuppfattningar*. Karlstad University Studies 2005:7.
- Binkemo, L (2011) *Jobba med samhälle*. Stockholm: Bonnier utbildning AB.
- Broman, A (2009) *Att göra en demokrat- Demokratisk socialisation i den svenska gymnasieskolan*. Karlstad University Studies 2009:41.
- Bronäs, A (2000) *Demokratins ansikte- En jämförande studie av tyska och svenska samhällskunskapsböcker för gymnasiet*. Stockholm: HLS Förlag.
- Bryman, A (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Holmén, J (2006) *Den politiska läroboken- Bilden av USA och Sovjetunionen i norska, svenska och finländska läroböcker under kalla kriget*. Uppsala: ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS *Studia Historica Upsaliensia* 221.
- Ekman, J & Amnå, E (2010) *Politiskt deltagande och andra former av samhällsdeltagande: en typologi*. I Ekman, J & Linde, J [RED] *Politik, protest, populism- deltagande på nya villkor*. Malmö: Liber AB.
- Ekman, J & Linde, J (2010:a) *Inledning*. I Ekman, J & Linde, J [RED] *Politik, protest, populism- deltagande på nya villkor*. Malmö: Liber AB.
- Ekman, J & Linde, J (2010:b) *Författarpresentationer*. I Ekman, J & Linde, J [RED] *Politik, protest, populism- deltagande på nya villkor*. Malmö: Liber AB.
- Esaiasson, P & Westholm, A (2006) *Deltagandes teori och praktik- deltagandets mekanismer*. I Esaiasson, P & Westholm, A [RED] *Deltagandets mekanismer- det politiska deltagandets orsaker och konsekvenser*. Malmö: Liber AB.
- Johansson, S (2007) *Dom under trettio, vem bryr sig och varför? Ungdomars värderingar och politiska deltagande*. Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.

- Johansson, S (2010) *Politiskt engagemang och deltagande: För en, för alla?* I Johansson, S [RED] *Regional demokrati. om politik och medier i skåne*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Karlsson, L-O (2011) *Arena 50p- samhällskunskap för gymnasiet*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Lindberg, I, S (2011) *Demokrati är inte så viktig för dagens unga svenskar*. Dagens Nyheter 2011-06-02.
<http://www.dn.se/debatt/demokrati-inte-sa-viktigt-for-dagens-unga-svenskar/> (hämtat 2013-11-12)
- Linde, J (2010) *Ambivalenta demokrater? En jämförande studie av stöd för demokrati och dess alternativ*. I Ekman, J & Linde, J [RED] *Politik, protest, populism- deltagande på nya villkor*. Malmö: Liber AB.
- Sandahl, J (2013) *Being Engaged and Knowledgeable: Social Science Thinking Concepts and Students' Civiv Engagement in Teaching on Globalisation*. Nordidactiva- Journal of Humanities and Social Science Education. 2013:1 (s. 158-179)
- Skolverket (2003) *Ung i demokratin- Gymnasieelevers kunskaper och attityder i demokrati- och samhällsfrågor*.
- Skolverket (2006:a) *Läromedlens roll i undervisningen- Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*. Rapport 284, 2006.
- Skolverket (2006:) *I enlighet med skolans värdegrund? En granskning av hur etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, religion och sexuell läggning framställs i ett urval av läroböcker*. Rapport 285, 2006.
- Skolverket (2010) *Morgondagens medborgare- ICCS 2009: svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning*. Internationella studier: Rapport 345, 2010.
- Skolverket (2011) *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*.
- SOU 2000:1. *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet. Demokratiutredningens betänkande*. Stockholm: Fritzes Kundservice.
- Stolle, D, Micheletti, M & Berlin, D (2010) *Politik, konsumtion och delaktighet*. I Ungdomsstyrelsen *Fokus 10- En analys av ungas inflytande*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10.
- Svensson, A-C (2011) *Hur används läroboken?* I Ammert, N [RED] *Att spegla världen- Läromedels studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

- Säretun, E & Hemming Gustafsson, D (2011) *Vad är demokrati? En textanalytisk studie av läroböcker i samhällskunskap A*. Örebro Universitet: C-uppsats.
- Sörbom, A (2005) *När vardagen blir politik*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Wennerhag, M (2008) *Global rörelse - den globala rättviserörelsen och modernitetens omvandlingar*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Wennerhag, M, Holm, H, Lindgren, J, Nordvall, H & Sörbom, A (2006) *Aktivister- sociala forum, globala sociala rörelser och demokratins förnyelse*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.